

Aktorski i partnerski efekti privrženosti na zadržavanje partnera u romantičnim vezama

Jurčić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:203411>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Martina Jurčić

**Aktorski i partnerski efekti privrženosti na zadržavanje partnera u romantičnim
vezama**

Diplomski rad

Rijeka, 2019.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Martina Jurčić

**Aktorski i partnerski efekti privrženosti na zadržavanje partnera u romantičnim
vezama**

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Jasna Hudek-Knežević, red. prof.

Rijeka, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice dr. sc. Jasne Hudek-Knežević, red. prof.

Rijeka, rujan 2019.

SAŽETAK

Cilj ovog rada je ispitati odnos između dimenzija privrženosti i zadržavanja partnera u romantičnim vezama koristeći Aktor-partner model međuzavisnosti (eng. *Actor-Partner Interdependence Model*, APIM; Kenny i Kashy, 2000). Ovim modelom ispitivani su aktorski i partnerski efekti anksiozne i izbjegavajuće privrženosti na domene i kategorije zadržavanja partnera kao i na ukupno zadržavanje. Aktorski se efekt odnosi na efekt vlastite privrženosti na vlastito zadržavanje partnera, a partnerski na efekt partnerove ili partneričine privrženosti na vlastito zadržavanje partnera. U istraživanju je sudjelovalo 187 heteroseksualnih parova. Istraživanje je u sklopu većeg projekta pa su ispitanici rješavali više različitih upitnika, a za ovo istraživanje relevantni su Revidirana skala privrženosti kod odraslih i skraćena verzija Inventara zadržavanja partnera. Očekivani su značajni pozitivni aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti te značajni negativni aktorski i partnerski efekti izbjegavajuće privrženosti na zadržavanje partnera. Drugim riječima, očekivano je kako će više anksiozno privržene osobe izvještavati o češćem korištenju ponašanja zadržavanja partnera, dok će kod više izbjegavajućih osoba biti obrnuto. Hipoteze su djelomično potvrđene. Većina efekata dobivena je za anksioznu privrženost, osobito u okviru domene ponašanja nanošenja štete kod zadržavanja partnera i dviju pripadajućih kategorija zadržavanja partnera, direktnog čuvanja i interpersonalnih negativnih poticaja, dok je za izbjegavajuću privrženost dobiveno malo efekata i u suprotnom smjeru od očekivanog. Objasnjeni su mogući razlozi ovako dobivenih rezultata i dane smjernice za buduća istraživanja.

Ključne riječi: anksiozna privrženost, izbjegavajuća privrženost, zadržavanje partnera, aktorski efekt, partnerski efekt, ponašanja nanošenja štete, direktno čuvanje, interseksualni negativni poticaji.

SUMMARY

The aim of this study was to examine the relationship between attachment dimensions and mate retention in romantic relationships, using the Actor-Partner Interdependence Model (Kenny i Kashy, 2000). Using this model actor and partner effects of anxious and avoidant attachment on domains and categories of mate retention, as well on overall mate retention, are examined. Actor effect refers on the effect of one's own attachment on one's own mate retention and partner effect refers on the effect of partner's attachment on one's own mate retention. 187 heterosexual couples took part in this study. As this study is a part of a bigger project, participants completed numerous questionnaires, but the ones relevant for this study are Revised Scale Of Adult Attachment and Short Form of Mate Retention Inventory. Significant positive actor and partner effects of anxious attachment on mate retention, as well as significant negative actor and partner effects of avoidant attachment on mate retention, are expected. In other words, it was expected that more anxious individuals would report about frequent use of mate retention behaviors, and with more avoidant individuals the results would be the opposite. Hypothesis were partially confirmed. Most effects were exerted for anxious attachment, especially for cost-inflicting behaviors and its two categories, direct guarding and intersexual negative inducements, while not as many effects were exerted for avoidant attachment and they were not as expected. Possible reasons for such findings are explained and directions for future studies are given in this study.

Key words: anxious attachment, avoidant attachment, mate retention, actor effect, partner effect, cost-inflicting behaviors, direct guarding, intersexual negative inducements.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Tipologija privrženosti.....	2
1.2. Privrženost u romantičnim odnosima	4
1.3. Zadržavanje partnera i spolne razlike u zadržavanju.....	6
1.4. Povezanost privrženosti i zadržavanja partnera u romantičnim odnosima	8
2. METODA.....	12
2.1. Ispitanici.....	12
2.2. Mjerni postupci.....	12
2.3. Postupak istraživanja	14
2.4. Planirane statističke analize	15
3. REZULTATI	17
4. RASPRAVA.....	30
5. ZAKLJUČAK.....	39

1. UVOD

Privrženost se odnosi na urođenu potrebu za stvaranjem bliskih afektivnih veza. Rano uspostavljena privrženost između djeteta i majke (skrbnika) ima značajne implikacije za kasnije intimne odnose (Bowlby, 1969).

Bowlby (1969) je smatrao da ljudi imaju urođeni sustav privrženosti putem kojega se uspostavlja i održava bliskost između djeteta i skrbnika (roditelja). Smatrao je da je novorođenčad procesom prirodne selekcije opskrbljena repertoarom ponašanja, odnosno određenim emocionalnim i bihevioralnim reakcijama poput primjerice plakanja kojima se nastoji uspostaviti i održavati bliskost sa skrbnikom. Te emocionalne i bihevioralne reakcije čine srž urođenog sustava privrženosti. Iako je sustav privrženosti urođen i univerzalan, osjetljiv je na brigu od strane skrbnika, što dovodi do različitosti u uspostavljenoj privrženosti. Osim navedenog, Bowlby (1969) je također smatrao da formirana veza između djeteta i majke (skrbnika) čini temelj za kasnije privrženosti. I drugi istraživači pretpostavljaju da se privrženost u kasnijoj, odrasloj dobi razvija na temelju uspostavljene privrženosti u djetinjstvu, odnosno na temelju odnosa dijete-skrbnik (Fraley i Shaver, 2000; Hazan i Diamond, 2000).

Teorija privrženosti sve se češće koristi za ispitivanje i razumijevanje karakteristika romantičnih odnosa u odrasloj dobi. Primarna funkcija privrženosti u romantičnim odnosima je održavanje dugoročne veze među romantičnim partnerima, odnosno reguliranje kognitivnih, emocionalnih i ponašajnih odgovora na prijetnje vezi (Hazan i Diamond, 2000), kao što su primjerice partnerova nevjera ili raskid odnosa (Shaver i Mikulincer, 2008). Istraživanja privrženosti u romantičnim odnosima ispituju kako individualne razlike u privrženosti partneru utječu na ishode odnosa (Simpson i Belsky, 2008). Tako je privrženost u romantičnim odnosima kroz istraživanja povezivana s brojnim konceptima, poput stavova prema romantičnoj ljubavi, zadovoljstva vezom, ljubomore, nasilja u vezi i slično.

Jedan od aspekata održavanja romantičnih odnosa koji je u posljednje vrijeme zaokupio pažnju istraživača odnosi se na ponašanja vezana za zadržavanje partnera. Buss (1988) definira ponašanja koja se odnose na zadržavanje partnera kao taktike koje variraju od opreznog do nasilnog ponašanja, a svrha im je smanjenje vjerojatnosti partnerove nevjere. Za mnoge vrste dugoročno zadržavanje partnera ne predstavlja adaptivan problem zbog kraćeg trajanja partnerstva. S druge strane, ljudska je vrsta po tom pitanju specifična. Ljudi formiraju

partnerstva koja mogu trajati godinama ili desetljećima pa je stoga zadržavanje partnera ključno kako bi partnerstvo toliko dugo opstalo (Buss, Shackelford i McKibbin, 2008).

Nekolicina istraživanja nastojala je ispitati kakav je odnos između privrženosti i zadržavanja partnera u romantičnim vezama, odnosno kako individualne razlike u privrženosti utječu na korištenje taktika zadržavanja partnera. S obzirom da je funkcija privrženosti u romantičnim odnosima održavanje dugoročne veze među partnerima, koncept zadržavanja partnera, tj. upotreba pojedinih taktika zadržavanja čini se logičnim za ispitivanje.

1.1. TIPOLOGIJA PRIVRŽENOSTI

Prvi doprinos istraživanju privrženosti daju Ainsworth, Blehar, Waters i Wall (1978). Koristeći se paradigmom nepoznate situacije (eng. *strange situation paradigme*) nastojali su ispitati različite obrasce ili stilove privrženosti kod mlađe djece. Navode da se određeni stil privrženosti razvija na temelju ponašanja skrbnika, najčešće majke prema djetetu, u vidu pružene topline i odgovaranja na potrebe djeteta.

Ainsworth i suradnici (1978) navode tri stila privrženosti: sigurni, anksiozno-ambivalentni i izbjegavajući. Siguran stil privrženosti razvija se kod djece čije majke pružaju konzistentnu brigu i emocionalnu podršku. Ta djeca konzistentno koriste majku kao sigurnu bazu za regulaciju stresa i anksioznosti. Osim toga, sklona su istraživačkom ponašanju. Suprotno takvoj djeci, djeca s anksiozno-ambivalentnim stilom privrženosti imaju majke koje ne pokazuju konzistentnost u brizi za dijete. Nekonzistentnost majčine brige očituje se u prisutnosti prezaštitničkog i nemarnog ponašanja koja s vremenom variraju. Anksiozno-ambivalentno privržena djeca nisu uvijek sklona tražiti podršku od majke kao što je slučaj sa sigurno privrženom djecom te su manje istraživački nastrojena. Naposljetku, izbjegavajući stil privrženosti razvija se kod djece na čije potrebe majke nisu responsivne. Takva djeca obično ne traže podršku od skrbnika (majke).

Hazan i Shaver (1987) su pretpostavili da se tri obrasca privrženosti koji se mogu opaziti u ranom djetinjstvu javljaju kao tri primarna interpersonalna stila tijekom adolescencije i odrasle dobi. Termine koje su uveli Ainsworth i suradnici (1978) stavili su u kontekst odraslih veza. Sigurno privrženi pojedinci lako se zbližavaju i postaju bliski s drugima, predani su odnosu, imaju povjerenje u druge i rijetko brinu da će ih drugi napustiti. Anksiozno-

ambivalentno privrženi pojedinci smatraju da drugi nerado postaju bliski s njima, druge ljude vide kao nepovjerljive i strahuju da nisu voljeni i/ili da će biti napušteni. Izbjegavajuće privrženi pojedinci izbjegavaju bliskost s drugim osobama zbog osjećaja nelagode, nemaju povjerenja u druge te su skloni biti emocionalno udaljeni.

Bartholomew (1990) i Bartholomew i Horowitz (1991) proširili su tipologiju privrženosti u odrasloj dobi razlikovanjem odbijajućeg i plašljivog izbjegavanja. Polazište im je bilo Bowlbyjevo stajalište o postojanju takozvanih radnih modela. Radni modeli uključuju vjerovanja o sebi, drugima i socijalnom svijetu. Dije se na model o sebi i model o drugima. Radni model o sebi odnosi se na vrednovanje sebe, dok se radni model o drugima odnosi na vjerovanja o dostupnosti i podršci drugih. Imaju korijene u ranom djetinjstvu kada se razvijaju kroz interakcije sa skrbnicima. Osoba kroz odnos s osjetljivim i konzistentno dostupnim skrbnicima razvija model o sebi kao osobi koja je vrijedna ljubavi i model o drugima kao osobama u koje može imati povjerenja. U suprotnom razvija pogled na sebe kao osobu koja nije vrijedna i na druge kao osobe od nepovjerenja (Bowlby, 1982). U modelu kojeg predlažu Bartholomew i Horowitz (1991) razlikuje se pozitivan i negativan radni model o sebi i drugima. Pozitivan model o sebi očituje se u razvijenom osjećaju samo-vrednovanja, na koji drugi ne mogu utjecati, dok se negativan model o sebi očituje kroz anksioznost u bliskim odnosima. Pozitivan model o drugima očituje se u stvaranju bliskih odnosa s drugima, dok je suprotno kod negativnog modela o drugima, koji je povezan s izbjegavanjem stvaranja bliskosti. Kombinacijom ova dva modela mogu se razlikovati četiri tipa privrženosti: sigurna (pozitivan model o sebi i drugima), zaokupljena (negativan model o sebi, pozitivan model o drugima), odbijajuća (pozitivan model o sebi, negativan model o drugima) i plašljiva (negativan model o sebi i drugima) privrženost. Sigurnu privrženost karakterizira osjećaj ugone u intimnim odnosima, dok odbijajuću karakterizira odbijanje stvaranja bliskih odnosa. Zaokupljena privrženost okarakterizirana je zaokupljenošću odnosima. Plašljiva privrženost očituje se kao strah od intimnosti i rezultira izbjegavanjem drugih. Iz navedenog proizlazi da je temeljna razlika između odbijajućeg i plašljivog izbjegavanja u razvijenom modelu o sebi. Pojedinci s plašljivim stilom privrženosti izbjegavaju intimnost jer sebe vide kao osobe koje ne zaslužuju biti voljene i podržane od strane drugih, dok pojedinci s odbijajućim stilom privrženosti imaju razvijen pozitivan pogled na sebe koji smanjuje subjektivnu svjesnost stresa ili socijalnih potreba. Dobivena tipologija od četiri stila privrženosti može se prikazati u dvodimenzionalnom prostoru. Brennan, Clark i Shaver (1998) faktorskom su analizom utvrdili postojanje dviju

dimenzija u podlozi, anksiozne i izbjegavajuće. Anksiozna privrženost odnosi se na strah od odbijanja. Okarakterizirana je snažnim emocionalnim reakcijama kojima se nastoji održati pažnja i podrška druge osobe. Izbjegavajuća privrženost se pak odnosi na strah od intimnosti i zavisnosti te je okarakterizirana držanjem distance od drugih. Fraley i Waller (1998) usporedili su psihometrijske karakteristike četiri tipa privrženosti i dviju dimenzija privrženosti. Ustanovili su da su dimenzije pouzdanije i valjanije mjere privrženosti za razliku od tipova.

1.2. PRIVRŽENOST U ROMANTIČNIM ODNOSIMA

Kada je riječ o privrženosti u romantičnim odnosima, postoje različite skale kojima se ona može ispitati i koje na kraju razlikuju kategorije ili dimenzije privrženosti. Kao što je već spomenuto, prvi koji su ispitivali privrženost u romantičnim odnosima bili su Hazan i Shaver (1987). Oni razlikuju tri stila (kategorije) privrženosti. Ipak, najčešće se privrženost u romantičnim odnosima definira kao anksiozna ili izbjegavajuća, odnosno u terminima dimenzija (Brennan, Clark i Shaver, 1998; Fraley i Shaver, 2000).

Anksioznu privrženost karakterizira hiperaktivacija sustava privrženosti koja se odnosi na pokušaje zadržavanja neposredne blizine partnera i veliku zavisnost o partneru potrebnu za osjećaj stabilnosti i sigurnosti osobe (Cassidy, 2000). Osobe koje su anksiozno privržene romantičnom partneru osjetljivije su na moguće znakove odbijanja i napuštanja (Mikulincer i Shaver, 2007; Rholes i Simpson, 2004). Sklone su razvijanju kontrolirajućih ponašanja kao odgovora na znakove odbijanja, s ciljem izmamljivanja podrške od strane partnera (Mikulincer i Shaver, 2007). S druge strane, izbjegavajuću privrženost karakterizira hipoaktivacija sustava privrženosti, a očituje se kroz pokušaje izbjegavanja emocionalne intimnosti i fizičke blizine s partnerom (Cassidy, 2000). Izbjegavajuće privržene osobe naglašavaju nezavisnost i oslanjanje na sebe u partnerskim odnosima kako bi smanjile neposrednu blizinu s romantičnim partnerom (Edelstein i Shaver, 2004). Također, ne pridaju veliku važnost potencijalnim prijetnjama vezi (Dykas i Cassidy, 2011). Dakle, stupanj aktiviranosti sustava privrženosti (hiper i hipo) u romantičnim odnosima utječe na načine na koje pojedinci odgovaraju na stresne situacije i potencijalne prijetnje odnosu (Shaver i Mikulincer, 2008).

Jedan od najkorištenijih mjernih instrumenata privrženosti u romantičnim odnosima je Skala iskustava u bliskim odnosima (eng. *Experiences in Close Relationships*, ECR; Brennan,

Clark i Shaver, 1998). Privrženost pojedinca upotrebom ove skale definira se kao zauzimanje određenog mjesta u dvodimenzionalnom prostoru u kojem su dimenzije već prethodno spomenute anksiozna i izbjegavajuća. Autori ove skale smatraju da je mjesto koje pojedinac zauzima određeno iskustvima s prethodnim figurama privrženosti, počevši od skrbnika u ranom djetinjstvu. Osim što navedene dvije dimenzije privrženosti objašnjavaju u terminima hiperaktivacije i hipoaktivacije (deaktivacije) sustava privrženosti kao i drugi prethodno navedeni istraživači, nastoje objasniti kako je došlo do razvoja ponašanja specifičnog za pojedinu dimenziju privrženosti. Navode kako osobe koje postižu visoki rezultat na dimenziji izbjegavanja nerado pružaju emocionalnu podršku partneru/ici, ne žele se oslanjati na partnera/icu radi dobivanja emocionalne podrške, skloni su biti autonomni i nezavisni, a navedeno se može smatrati strategijom razvijenom kao načinom suočavanja sa skrbnicima koji nisu podržavali emocionalnu osjetljivost (ranjivost) te su zahtijevali prijevremeno oslanjanje na samoga sebe. Suprotno tome, osobe koje postižu visoki rezultat na dimenziji anksioznosti pokazuju izuzetnu zabrinutost za partnerov/partneričin interes i vjernost, a ovakav su obrazac privrženosti te osobe razvile kao odgovor skrbnicima koji su bili nepouzdana ili anksiozni i previše usmjereni na sebe (Brennan, Clark i Shaver, 1998). Osim navedene skale, koristi ih se još nekoliko poput na primjer Skale privrženosti u odrasloj dobi (eng. *Adult Attachment Scale*, AAS; Collins i Read, 1990) i njezine revidirane verzije (Collins, 1996). Collinsova skala razlikuje se od preostalih po tome što mjeri tri dimenzije privrženosti koje su drukčije operacionalizirane od ostalih, a to su bliskost, zavisnost i anksioznost (Collins, 1990; 1996).

Kada je riječ o odnosu privrženosti i stupanja u seksualne odnose, rezultati istraživanja upućuju na to da su anksiozno privržene osobe sklonije seksualnim odnosima s partnerom/icom kako ne bi izgubile partnera, odnosno kako bi se uvjerile da je partneru/ici stalo do njih i kako bi zadržale partnerov/partneričin interes (Schachner i Shaver, 2004). Izbjegavajuće privržene osobe sklonije su imati više seksualnih partnera (Cooper i sur., 2006). Nelagoda pri uspostavljanju bliskih odnosa i negativan model o drugima čine vjerojatnijim da će takve osobe biti više zainteresirane za kratkoročne seksualne odnose.

Navedene dvije dimenzije privrženosti u romantičnim odnosima povezane su s distinktivnim kognitivnim i emocionalnim ishodom, kao što su percepcija znakova nevjere i ljubomora. Više anksiozno privržene osobe izvještavaju o većim razinama kronične ljubomore (Sharpsteen i Kirkpatrick, 1997; Kim, Feeney i Jakubiak, 2017), dok više izbjegavajuće privržene osobe izvještavaju o manjoj ljubomori (Sharpsteen i Kirkpatrick, 1997). Više

anksiozno privržene osobe sklone su precjenjivanju prijatni vezi i podcjenjivanju partnerove predanosti vezi (Collins, 1996; Mikulincer i Shaver, 2007). Manji je broj istraživanja ispitivao kako privrženost utječe na percepciju različitih ponašanja koja su moguće povezana s nevjerom. Jedno takvo istraživanje proveli su Kruger i suradnici (2013). Više anksiozno privržene osobe ocijenile su partnerova bliska ponašanja s drugim osobama kao znakove nevjere, dok su izbjegavajuće privržene osobe zanemarile relevantnost takvih ponašanja. Dobiveni rezultati upućuju na to kako su anksiozno privržene osobe sklonije interpretirati razna ponašanja kao znak nevjere jer su osjetljivije na odbijanje, dok su izbjegavajuće privržene osobe sklonije propustiti znakove nevjere, ne pridati im na važnosti i podcijeniti partnerovu nevjeru, što se može dovesti u vezu s hipoaktivacijom njihova sustava privrženosti. S obzirom na navedeno može se pretpostaviti kako su dimenzije privrženosti u romantičnim odnosima povezane s korištenjem različitih ponašanja vezanih za zadržavanje partnera.

1.3. ZADRŽAVANJE PARTNERA I SPOLNE RAZLIKE U ZADRŽAVANJU

Zadržavanje partnera pojam je koji se odnosi na ponašanja koja se koriste kako bi se smanjio rizik od partnerove nevjere ili raskida odnosa (Buss, 1988). Buss (1988) je konstruirao Inventar zadržavanja partnera (eng. *Mate Retention Inventory*, MRI) kako bi ta ponašanja kategorizirao. Inventar, odnosno upitnik sadrži 19 taktika (npr. prikrivanje partnera, emocionalna manipulacija, uljepšavanje, intraseksualne prijatnje) koje se grupiraju u pet kategorija (direktno čuvanje, interseksualni negativni poticaji, pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja i intraseksualni negativni poticaji), a kategorije u dvije domene – ponašanja usmjerena na dobrobit (eng. *Benefit-Provisioning Behaviors*, B-P B) i ponašanja nanošenja štete (eng. *Cost-Inflicting Behaviors*, C-I B). O navedenim će domenama više biti riječi u nastavku rada gdje će se govoriti o privrženosti u romantičnim odnosima i korištenju ponašanja zadržavanja partnera.

Ponašanja vezana za zadržavanje partnera važna su jer omogućuju reproduktivnu uspješnost i odbijanje potencijalnih suparnika. Korištenje takvih ponašanja djelomično je određeno spolno specifičnim posljedicama potencijalne partnerove/partneričine nevjere. Za muškarce čija je partnerica počinila nevjeru javlja se rizik od ulaganja u genetski različito potomstvo, dok se za žene čiji je partner počinio nevjeru javlja rizik od gubitka partnerovih resursa (Buss i Shackelford, 1997). Stoga je glavna funkcija zadržavanja partnera kod žena

osiguranje partnerovih resursa i ulaganje u potomstvo, a kod muškaraca osiguranje sigurnosti u očinstvo i izbjegavanje ulaganja u genetski različito potomstvo (Daly, Wilson i Weghorst, 1982).

Muškarci i žene oslanjaju se na različite kvalitete vlastitih partnera/ica koje mogu doprinijeti njihovoj reproduktivnosti, odnosno reproduktivnom uspjehu (Buss, 1989). Te kvalitete odraz su razlika u reproduktivnoj sposobnosti muškaraca i žena. Muškarci su vremenski gledano duže reproduktivno sposobni za razliku od žena koje su po tom pitanju ograničene. Stoga su mlađe žene reproduktivno vrijednije. Reprodiktivna vrijednost jedna je od komponenti koje čine takozvanu partnersku vrijednost (eng. *mate value*). Osim nje, bitne su i fizičke karakteristike. Tako je kod žena jedna od fizičkih karakteristika koja se povezuje s fertilitetom omjer struk-bokovi koja se pokazuje univerzalno privlačnom muškarcima (Singh, 1993). Mlađe i tjelesni privlačnije žene poželjnije su za partnerice, ali isto su tako poželjne i potencijalnim muškarcima preotimačima. Stoga je pretpostavka kako su muškarci koji za partnerice imaju žene s velikom partnerskom vrijednosti (mlađe i fizički privlačnije) skloniji taktikama zadržavanja partnera. Ova pretpostavka potvrđena je u istraživanju koje su proveli Buss i Shackelford (1997). Kada je riječ o muškarčevoj partnerskoj vrijednosti, onda treba spomenuti kako se ona temelji na njihovoj sposobnosti i želji za pružanjem resursa partnerici i potomstvu (Buss, 1989). Pretpostavka je da su muškarci koji imaju mnogo resursa ili su ih u mogućnosti steći poželjniji kao partneri i da će žene biti sklonije taktikama zadržavanja partnera ukoliko imaju takvog partnera. I ova je pretpostavka potvrđena u istraživanju Bussa i Shackelforda (1997). Dakle, korištenje taktika zadržavanja partnera kod muškaraca je povezano s mladolikošću i fizičkom privlačnošću partnerice, dok je kod žena povezano s prihodima partnera i njegovim statusom (Buss i Shackelford, 1997).

Postojanje spolnih razlika u korištenju taktika zadržavanja partnera može se povezati i s postojanjem ljubomore kod muškaraca i žena. Ženska ljubomora više je usmjerena na prevenciju gubitka materijalnih resursa muškarca (partnera), dok je muška ljubomora primarno usmjerena na moguću seksualnu nevjeru partnerice (Daly, Wilson i Weghorst, 1982). Iz navedenoga proizlazi kako su žene tijekom evolucijske prošlosti bile primorane razviti taktike zadržavanja partnera kako bi osigurale pristup muškarcima kao objektima koji posjeduju nužne resurse. Razvijene taktike odnosile su se primjerice na uljepšavanje kako bi bile fizički privlačnije, što je muškarcima, kako je već prethodno spomenuto bitno, i na agresivno ponašanje kojim su nastojale spriječiti pristup potencijalnih suparnica partneru i zaštititi njegove

resurse (Geary, 1998). Schmitt i Buss (1996) navode kako je u zapadnim kulturama opaženo postojanje kompeticije među ženama koja se očituje u prikazivanju vlastite fizičke privlačnosti i derogiranju suparnica, odnosno umanjivanju fizičke privlačnosti potencijalnih suparnica. Kompeticija među ženama očituje se i uporabom indirektnih oblika agresije, kao što su ogovaranje i verbalna agresija izražena kao prethodno spomenuto derogiranje (Bettencourt i Miller, 1996). Buss i Shackelford (1997) navode kako žene najčešće koriste uljepšavanje kao taktiku kojom nastoje osigurati resurse partnera. Kada je riječ o muškarcima, njihovo korištenje taktika zadržavanja partnera povezano je s reproduktivnom vrijednosti žene (mlađe i fizički privlačnije) i prevencijom nevjere. Muškarci su skloniji korištenju taktika kojima nastoje pokazati resurse koje posjeduju. Također, skloniji su korištenju intraseksualnih prijetnji poput primjerice prijezirnog gledanja u suparnika koji promatra partnericu i fizičkog nasilja prema suparnicima (Buss i Shackelford, 1997). Navedeni nalazi za muškarce i žene dobiveni su na uzorku nevjenčanih (Buss, 1989) i vjenčanih parova (Buss i Shackelford, 1997).

1.4. POVEZANOST PRIVRŽENOSTI I ZADRŽAVANJA PARTNERA U ROMANTIČNIM ODNOSIMA

Istraživanja koja se bave odnosom privrženosti i zadržavanja partnera u romantičnim odnosima nastoje ispitati kako individualne razlike u privrženosti romantičnom partneru utječu na učestalost korištenja ponašanja zadržavanja partnera. Malo je istraživanja koja se bave ovom problematikom. Jedno takvo proveli su Barbaro, Pham, Shackelford i Zeigler-Hill (2016) koji su ispitivali povezanost između dimenzija privrženosti (anksiozne i izbjegavajuće) i dviju domena ponašanja zadržavanja partnera (B-P i C-I). B-P ponašanja su ona koja smanjuju vjerojatnost partnerove ili partneričine nevjere povećavajući zadovoljstvo vezom, dok su C-I ponašanja ona koja smanjuju vjerojatnost partnerove ili partneričine nevjere nanošenjem štete ili neugodnih iskustava partneru ili partnerici. Drugim riječima, B-P ponašanja uključuju korištenje neškodljivih djela kojima se nastoje istaknuti pozitivni aspekti odnosa za partnera. Neka od tih ponašanja su primjerice pokazivanje ljubavi i brige za partnera ili partnericu, uljepšavanje, kupovanje skupocjenih poklona. C-I ponašanja visoko su rizična jer mogu imati negativne posljedice za osobu kojoj su ponašanja usmjerena (Miner, Starratt i Shackelford, 2009). Primjerice, takva ponašanja uključuju monopoliziranje vremena partnera ili partnerice ili derogiranje partnera/ice u društvu drugih. Navedena ponašanja mogu smanjiti

samopoštovanje osobe i socijalnu podršku od drugih ljudi (McKibbin i sur., 2007). Rezultati istraživanja pokazuju kako individualne razlike u privrženosti imaju efekta na korištenje različitih ponašanja zadržavanja partnera. Više anksiozno privrženi muškarci i žene izvještavaju o češćem korištenju B-P i C-I ponašanja zadržavanja partnera. Suprotno tome, više izbjegavajuće privrženi muškarci izvještavaju o rjeđem korištenju B-P i C-I ponašanja, dok više izbjegavajuće privržene žene izvještavaju o rjeđem korištenju samo B-P ponašanja. Više anksiozno privržene osobe češće koriste ponašanja zadržavanja partnera jer su jako osjetljive na potencijalne znakove partnerove ili partneričine nevjere i potencijalni raskid veze, dok izbjegavajuće privržene osobe ne pridaju važnost takvim znakovima te su sklonije biti fizički i emocionalno udaljene od partnera ili partnerice pa stoga rjeđe koriste ponašanja zadržavanja partnera (Barbaro i sur., 2016). Ovi rezultati u skladu su s onima iz istraživanja Krugera i suradnika (2013) koji su ispitivali kako privrženost utječe na percepciju različitih ponašanja moguće povezanih s nevjeroj, a spomenuti su prethodno u radu.

Objašnjenje za korištenje B-P ponašanja zadržavanja partnera kod anksioznih osoba proizlazi iz trajnog straha od napuštanja koji je prisutan kod takvih osoba. One će onda biti sklonije udovoljiti partneru ili partnerici, a B-P ponašanja su dobronamjerna. S druge strane, s obzirom da rezultati pokazuju da takve osobe često koriste i C-I ponašanja, ono se može objasniti dvjema strategijama regulacije koje anksiozne osobe koriste. To su korištenje kontrolirajućih ponašanja kojima se nastoji izmamiti podrška i ulaganje od strane partnera (Mikulincer i Shaver, 2007), a takva ponašanja mogu biti zahvaćena u okviru C-I ponašanja te drugo, izazivanje krivnje kod partnera ili partnerice kako bi zadobili željenu brigu i pažnju od njega ili nje (Overall, Girme, Lemay i Hammond, 2014). Izbjegavajuće privržene žene prema dobivenim podacima rjeđe koriste samo B-P ponašanja, za razliku od izbjegavajuće privrženih muškaraca koji rjeđe koriste i B-P i C-I ponašanja. Te spolne razlike mogu se prema Barbaro i suradnici (2016) objasniti Triversovim konceptom minimalnog roditeljskog ulaganja. Minimalno roditeljsko ulaganje veće je kod žena nego muškaraca. Stoga je ženama bitnije osigurati si partnerove resurse kako bi se ulagalo u potomstvo i njegovo preživljavanje. Izbjegavajuće privržene žene nisu sklone biti emocionalno i fizički bliske s partnerima pa stoga češće koriste C-I ponašanja zadržavanja partnera (npr. prikrivanje partnera, nasilni ispadi prema potencijalnoj suparnici), čime zapravo kompenziraju emocionalnu i fizičku udaljenost i osiguravaju si resurse. Međutim, izbjegavajuće privrženi muškarci mogu si priuštiti manje truda

u zadržavanje partnerice jer manju ulažu u potomstvo pa stoga izvještavaju o rjeđem korištenju i jednih i drugih ponašanja zadržavanja.

Barbaro, Sela, Atari, Shackelford i Zeigler-Hill (2017) replicirali su rezultate istraživanja Barbaro i suradnika (2016), ali na ne-zapadnjačkom uzorku kojeg su činili iranski ispitanici. Dakle, kulturalna pozadina nema efekta u objašnjenju odnosa između privrženosti i ponašanja zadržavanja partnera. Osim ispitivanja odnosa privrženosti i korištenja zadržavanja partnera, ispitivali su i medijacijsku ulogu percipiranog straha od partnerove ili partneričine nevjere što se smatra primarnim prediktorom korištenja ponašanja zadržavanja. Rezultati pokazuju kako percipirani rizik od partnerove ili partneričine nevjere ima medijacijsku ulogu u objašnjenju povezanosti između dimenzija privrženosti i korištenja B-P i C-I ponašanja.

Cilj je ovog rada ispitati aktorske i partnerske efekte dimenzija privrženosti na kategorije i domene zadržavanja partnera kao i na ukupno zadržavanje partnera. Aktorski i partnerski efekti ispitat će se u okviru APIM modela. Aktorski efekt u okviru ove tematike odnosi se na efekt vlastite privrženosti na vlastito korištenje ponašanja zadržavanja partnera, dok se partnerski efekt odnosi na efekt partnerove ili partneričine privrženosti na vlastito korištenje ponašanja zadržavanja partnera. Dosadašnja istraživanja prema mojim saznanjima nisu ispitivala aktorske i partnerske efekte privrženosti na zadržavanje partnera.

Problemi rada:

1. Ispitati aktorske i partnerske efekte anksiozne dimenzije privrženosti mjerene samoprocjenom i procjenom partnera na domene (B-P i C-I) i kategorije (direktno čuvanje, interseksualni negativni poticaji, pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja, intraseksualni negativni poticaji) te ukupni rezultat zadržavanja partnera.
2. Ispitati aktorske i partnerske efekte izbjegavajuće dimenzije privrženosti mjerene samoprocjenom i procjenom partnera na domene (B-P i C-I) i kategorije (direktno čuvanje, interseksualni negativni poticaji, pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja, intraseksualni negativni poticaji) te ukupni rezultat zadržavanja partnera.

Hipoteze:

1. Očekuju se pozitivni aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti mjerene samoprocjenom i procjenom partnera na domene i kategorije zadržavanja partnera kao i na ukupno zadržavanje partnera. Više anksiozno privržene osobe izvještavat će o češćem korištenju ponašanja zadržavanja partnera kao i njihovi partneri/ice.
2. Očekuju se negativni aktorski i partnerski efekti izbjegavajuće privrženosti mjerene samoprocjenom i procjenom partnera na domene i kategorije zadržavanja partnera kao i na ukupno zadržavanje partnera. Više izbjegavajuće privržene osobe izvještavat će o rjeđem korištenju ponašanja zadržavanja partnera kao i njihovi partneri/ice.

2. METODA

2.1 Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 187 heteroseksualnih parova koji su prikupljeni metodom snježne grude. Da bi mogli sudjelovati u istraživanju parovi su trebali biti minimalno godinu dana u vezi. Raspon dobi muškaraca i žena kreće se od 18 do 35 godina. Prosječna dob muškaraca je 24.91 godina (SD=3.62), a žena 23 godine (SD=3.29). Većina muškaraca (62.4%) radi puno radno vrijeme, dok većina žena (55.6%) nije zaposlena, već se izjašnjava kao „učenica/studentica/stažistica“. Većina muškaraca (67.4%) i žena (60.4%) ima završenu srednju školu. Većina parova (84.5%) nije u braku. Njih 36.9% živi zajedno, u prosjeku 32.24 mjeseca (SD=29.96). Nadalje, većina (89.3%) nema djecu, dok 7.5% ima jedno, a 3.2% dvoje djece. Prosječna duljina trajanja veze ne uključujući brak je 53.88 mjeseci.

2.2 Mjerni postupci

Za mjerenje privrženosti korištena je Revidirana skala privrženosti kod odraslih (*Revised Adult Attachment Scale – Close Relationships Version*, RAAS; Collins, 1996). Ona sadrži 18 čestica kojima se ispituje kako se osoba općenito osjeća u njoj važnim bliskim odnosima. Zadatak ispitanika je da razmisli o svojim prošlim i sadašnjim odnosima s osobama koje su mu posebno važne, poput članova obitelji, ljubavnih partnera i bliskih prijatelja te da procijeni koliko je pojedina čestica karakteristična za njega na skali procjene od 1 do 5, pri čemu 1 označava „uopće nije karakteristično za mene“, a 5 „jako je karakteristično za mene“. Skala se originalno sastoji od 3 subskale, odnosno dimenzije, a to su: (1) Bliskost (eng. *Close*, primjer čestice „Relativno se lako zbližavam s drugim ljudima.“); (2) Zavisnost (eng. *Depend*, primjer čestice „Znam da će drugi ljudi biti sa mnom kada ću ih trebati.“) i (3) Anksioznost (eng. *Anxiety*, primjer čestice „Često brinem da me drugi ljudi zapravo ne vole.“). Bliskost odražava koliko je osobi ugodno biti bliskom i intimnom s drugim ljudima, Zavisnost koliko osoba osjeća da može zavisiti o drugima i njihovoj dostupnosti kada su joj potrebni, a Anksioznost koliko osoba brine o tome da će biti odbijena ili nevoljena. Originalno bodovanje skale uključuje spomenute tri subskale pri čemu se svaka subskala sastoji od 6 čestica. Međutim, moguće je i alternativno bodovanje koje uključuje dvije subskale (dimenzije), a to su Anksioznost i Izbjegavanje (eng. *Avoid*). Subskalu Anksioznost čine čestice koje su uključene u originalnu subskalu

Anksioznost, dok subskalu Izbjegavanje čine čestice iz subskala Bliskost i Ovisnost. U provedenom istraživanju u obzir su uzete dvije spomenute dimenzije, odnosno nije korišteno originalno, već alternativno bodovanje. Pouzdanosti za dimenzije privrženosti izračunate su posebno za žene i muškarce te posebno za samoprocjene i procjene partnera. Pouzdanost samoprocijenjene i procijenjene od strane partnera anksiozne privrženosti kod žena izražena kao Cronbach alpha iznosi $\alpha=.87$. Pouzdanost samoprocijenjene izbjegavajuće privrženosti kod žena iznosi $\alpha=.72$, dok one procijenjene od strane partnera $\alpha=.70$. Kod muškaraca, pouzdanost samoprocijenjene anksiozne privrženosti je $\alpha=.81$, a pouzdanost anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnerica je $\alpha=.85$. Pouzdanost samoprocijenjene izbjegavajuće privrženosti je $\alpha=.72$, a procijenjene od strane partnerica $\alpha=.71$.

Za mjerenje zadržavanja partnera korištena je skraćena verzija Inventara zadržavanja partnera (eng. *Mate Retention Inventory*, MRI-SF; Buss, Shackelford i Mckibbin, 2008). Skala sadrži 38 čestica kojima se procjenjuje učestalost korištenja strategija zadržavanja partnera u proteklih godinu dana. Ispitanici procjenjuju koliko su često u zadnjih godinu dana koristili ponašanja s ciljem zadržavanja partnera, koristeći se pritom skalom procjene od 0 do 3, pri čemu 0 označava „nikad“, 1 „rijetko“, 2 „ponekad“ i 3 „često“. Inventar sadrži 19 taktika (npr. uljepšavanje, derogiranje suparnika, skrivanje partnera i sl.) organiziranih u 5 kategorija: (1) Direktno čuvanje (eng. *Direct guarding*, primjer čestice „Nazvao sam svoju partnericu kako bih bio siguran da je tamo gdje je rekla da će biti“); (2) Interseksualni negativni poticaji (eng. *Intersexual negative inducements*, primjer čestice „Bio sam ljut kada je moja partnerica previše očijukala.“); (3) Pozitivni poticaji (eng. *Positive inducements*, primjer čestice „Pokazivao sam veću naklonost prema svojoj partnerici.“), (4) Javni znakovi posjedovanja (eng. *Public signals of possession*, primjer čestice „Zagrlio sam svoju partnericu pred drugim ljudima.“); (5) Intraseksualni negativni poticaji (eng. *Intrasexual negative inducements*, primjer čestice „Hladno sam zurio u muškarca koji je gledao u moju partnericu“). Svaka od kategorija sadrži po dvije taktike. Kategorije se organiziraju u dvije domene višeg reda. To su Interseksualne manipulacije (Direktno čuvanje, Interseksualni negativni poticaji i Pozitivni poticaji) i Intraseksualne manipulacije (Javni znakovi posjedovanja i Intraseksualni negativni poticaji). Miner, Starratt i Shackelford (2009) navode dvije alternativne domene, a to su B-P ponašanja i C-I ponašanja. U domenu B-P ponašanja ubrajaju se kategorije Pozitivni poticaji i Javni znakovi posjedovanja, a u domenu C-I ponašanja kategorije Direktno čuvanje, Interseksualni negativni

poticaji i Intraseksualni negativni poticaji. Pouzdanosti za pojedine kategorije u provedenom istraživanju izračunate su posebno za žene i muškarce. Pouzdanost kategorije Direktno čuvanje za žene iznosi $\alpha=0.68$, a za muškarce $\alpha=0.70$. Pouzdanost kategorije Interseksualni negativni poticaji za žene iznosi $\alpha=0.73$, a za muškarce $\alpha=0.70$. Pouzdanost kategorije Pozitivni poticaji za žene iznosi $\alpha=0.75$, a za muškarce $\alpha=0.79$. Pouzdanost kategorije Javni znakovi posjedovanja za žene iznosi $\alpha=0.63$, a za muškarce $\alpha=0.67$. Pouzdanost kategorije Intraseksualni negativni poticaji za žene iznosi $\alpha=0.56$, a za muškarce $\alpha=0.63$. Pouzdanosti za domene u provedenom istraživanju također su kao i kategorije izračunate posebno za žene i muškarce. Pouzdanost domene C-I za žene iznosi $\alpha=0.84$, a za muškarce $\alpha=0.83$. Pouzdanost domene B-P za žene iznosi $\alpha=0.81$, a za muškarce $\alpha=0.84$.

2.3. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno grupno na Filozofskom fakultetu u Rijeci uz prisustvo istraživača, odnosno studenata psihologije i individualno izvan Fakulteta, u domovima ispitanika, također uz prisustvo istraživača. Ovo istraživanje u sklopu je većeg projekta pa su ispitanici rješavali više različitih upitnika. U svrhu ovog diplomskog rada analizirani su samo podaci dobiveni na upitnicima privrženosti i zadržavanja partnera. Na početku istraživanja ispitanicima je ukratko objašnjeno što se nastoji ispitati istraživanjem, dana im je opća uputa te zagarantirana anonimnost podataka koji će se koristiti isključivo u istraživačke svrhe. Ispitanici su prvo dali osnovne demografske podatke, zatim procjenjivali sebe, a potom i partnere. Parovi su u prostoriji bili raspoređeni tako da su muškarci i žene bili razdvojeni kako bi se spriječio uvid u međusobne odgovore. Istraživanje je u prosjeku trajalo 30 minuta.

2.4. Planirane statističke analize

Za analizu podataka korišten je APIM. APIM je model dijadnih odnosa prema kojem postoji međuzavisnost između dviju osoba u bilo kojem odnosu (Kenny i Lederman, 2010). Dakle, riječ je o modelu koji se koristi za ispitivanje dijadnih odnosa i analizu dobivenih podataka. Omogućava ispitivanje efekta prediktorske varijable pojedinca na njegovu ishodnu varijablu, što se naziva aktorski efekt te na ishodnu varijablu partnera, što se naziva partnerski efekt (Kenny i Lederman, 2010).

Parametar k označava omjer partnerskog i aktorskog efekta. Raspon njegovih mogućih vrijednosti je beskonačan, u pozitivnom i negativnom smjeru. Iz njegove vrijednosti može se odrediti dijadni obrazac. Kada je vrijednost k jednaka 1, onda je riječ o obrascu para. S druge strane, kada je k jednak -1, onda je riječ o kontrastnom obrascu. Samo-aktorski obrazac dobiva se ako je k jednak 0. Ponekad k nije ni jedna od navedenih vrijednosti, već nešto između, kao npr. 0.5, što znači da se ne može točno odrediti dijadni obrazac pa u obzir u ovom slučaju dolaze obrazac para i samo-aktorski obrazac.

Koristeći se teorijom međuzavisnosti (Kelley i sur., 2003), Kenny i Cook (1999) su opisali četiri dijadna APIM obrasca koja se mogu dobiti analizom dobivenih podataka: 1) samo-aktorski (eng. *actor-only*), 2) samo-partnerski (eng. *partner-only*); 3) obrazac para (eng. *couple*) i 4) kontrastni obrazac (eng. *contrast*). Samo-aktorski obrazac javlja se kada je partnerski efekt jednak nuli, odnosno kada prediktorska varijabla pojedinca ima efekta samo na njegovu ishodnu varijablu, ne i na partnerovu. S druge strane, samo-partnerski obrazac javlja se kada je aktorski efekt nula. Kenny i Cook (1999) navode da se ovaj drugi efekt rijetko javlja. Obrazac para javlja se kada su aktor i partner efekt jednaki. Prediktorska varijabla pojedinca ima jednaki efekt na njegovu ishodnu varijablu kao i prediktorska varijabla partnera. I zadnji, kontrastni obrazac javlja se kada su aktor i partner efekt jednaki u veličini, ali suprotnog smjera. Primjerice, na pojedinčevu ishodnu varijablu njegova prediktorska varijabla ima pozitivan efekt, a partnerova prediktorska varijabla negativan efekt.

Nadalje, APIM model razlikuje nerazdvojivu (eng. *indistinguishable*) i razdvojivu (eng. *distinguishable*) dijadu (Kenny, Kashy i Cook, 2006). Da bi dijada bila razdvojiva, mora postojati neka dihotomna varijabla koja razlikuje članove dijade. Za to je dobar primjer spol, posebice kada su u pitanju studije s romantičnim parovima. Primjer nerazdvojivih članova dijada je homoseksualan par ili jednojajčani blizanci.

APIM uključuje i korelacije između nezavisnih varijabli te između rezidualnih varijabli (Cook i Kenny, 2005). Aktorski efekti procijenjeni su uz kontrolu partnerskih i obratno. Ukoliko se dobije da jedna nezavisna (prediktorska) varijabla predviđa kriterijsku, onda je to dobiveno uz kontrolu druge nezavisne varijable. Onaj dio varijance kriterijske (zavisne) varijable koji nije objašnjen nezavisnim varijablama reprezentiran je rezidualima ili pogreškama.

3. REZULTATI

Prvo su izračunate korelacije između dimenzija privrženosti, domena zadržavanja partnera i ukupnog zadržavanja partnera, njihovi deskriptivni podaci i Cronbach alpha. Podaci su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1. Korelacije između dimenzija privrženosti, domena zadržavanja partnera i ukupnog zadržavanja partnera, njihovi deskriptivni podaci i Cronbach alpha

Varijabla	Ž							M						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Ž														
1. Anks SP	1													
2. Anks PP	.40**	1												
3. Izbj SP	.41**	.13	1											
4. Izbj PP	.22**	.38**	.37**	1										
5. C-I B	.23**	.12	.10	.13	1									
6. B-P B	.11	.05	-.05	-.01	.45**	1								
7. OMR	.19	.10	.03	.06	.83**	.87**	1							
M														
8. Anks SP	.05	.34**	.07	.27**	.12	.04	.09	1						
9. Anks PP	.29**	.21**	.26**	.13	.22**	.10	.18*	.40**	1					
10. Izbj SP	.05	.20**	.16*	.32**	.06	-.01	.03	.37**	.09	1				
11. Izbj PP	.10	.15*	.32**	.09	.01	-.07	-.04	.07	.30**	.43**	1			
12. C-I B	.05	.19*	.13	.15*	.41**	.22**	.36**	.36**	.18*	.19*	.04	1		
13. B-P B	.11	.13	-.04	-.03	.22**	.50**	.43**	.28**	.13	-.05	-.11	.53**	1	
14. OMR	.10	.17*	.04	.06	.34**	.43**	.46**	.35**	.17*	.06	-.05	.84**	.91**	1
α	.87	.87	.72	.70	.84	.81	.88	.81	.85	.72	.71	.83	.84	.88
M	15.27	15.53	32.78	33.00	.58	1.61	1.09	11.92	11.88	32.27	33.15	.57	1.68	1.12
SD	5.91	5.45	6.75	6.72	.38	.43	.35	4.66	5.17	6.64	6.76	.37	.49	.38

SP – samoprocjena; PP – procjena partnera; Anks – anksiozna privrženost; Izbj – izbjegavajuća privrženost; C-I B – ponašanja nanošenja štete; B-P B – ponašanja usmjerena na dobrobit; OMR – ukupni rezultat na zadržavanju partnera; α – Cronbach alpha; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; * p<0.05; ** p<0.01.

Iz Tablice 1. vidljivo je kako su dobivene korelacije niske do umjereno visoke (0.01-0.53) izuzev onih između domena i ukupnog zadržavanja partnera koje su visoke (0.83-0.91).

Samoprocijenjena anksiozna privrženost žena pozitivno je povezana samo s C-I ponašanjima, dok je samoprocijenjena anksiozna privrženost muškaraca pozitivno i umjereno visoko povezana s obje domene zadržavanja (C-I i B-P ponašanja) kao i s ukupnim zadržavanjem. Anksiozna privrženost žena procijenjena od strane njihovih partnera nije povezana ni s jednom domenom kao ni s ukupnim zadržavanjem, dok je anksiozna privrženost muškaraca procijenjena od strane partnerica pozitivno povezana s C-I ponašanjima i ukupnim zadržavanjem. Samoprocijenjena izbjegavajuća privrženost žena nije povezana ni s jednom

domenom kao ni s ukupnim zadržavanjem, a kod muškaraca je samoprocijenjena izbjegavajuća privrženost pozitivno povezana s C-I ponašanjima. Izbjegavajuća privrženost žena procijenjena od strane partnera također kao i samoprocijenjena nije povezana ni s jednom domenom niti s ukupnim zadržavanjem, a isto tako je i kod muškaraca.

Samoprocijenjena anksiozna privrženost žena nije povezana s ponašanjima zadržavanja kod muškaraca, kao što ni samoprocijenjena anksiozna privrženost muškaraca nije povezana s ponašanjima zadržavanja kod žena. Anksiozna privrženost žena procijenjena od strane partnera pozitivno je povezana s C-I ponašanjima muškaraca i s ukupnim zadržavanjem kod muškaraca. Isto je dobiveno i za mušku anksioznu privrženost procijenjenu od strane partnerica. Samoprocijenjene izbjegavajuće privrženosti žena i muškaraca nisu povezane s ponašanjima zadržavanja kod suprotnog spola, dok je izbjegavajuća privrženost žena procijenjena od strane partnera povezana s C-I ponašanjima kod muškaraca. Anksiozna privrženost žena procijenjena od strane partnera pozitivno je povezana s anksioznom privrženosti muškaraca procijenjenom od strane partnerica. Samoprocijenjene izbjegavajuće privrženosti žena i muškaraca pozitivno su povezane, odnosno dobiveno je asortativno uparivanje žena i muškaraca po izbjegavajućoj privrženosti.

Pouzdanosti dimenzija privrženosti, domena zadržavanja i ukupnog zadržavanja su visoke te se kreću u rasponu od .70 do .88.

Kako bi se utvrdile moguće spolne razlike u dimenzijama privrženosti te domenama i kategorijama zadržavanja partnera, izračunati su t-testovi. Dobiveni rezultati pokazuju kako se žene i muškarci statistički značajno razlikuju u samoprocijenjenoj anksioznoj privrženosti ($t = -6.26$, $df = 186$; $p < 0.001$, Cohenov $d = 0.46$), pri čemu žene same sebe procjenjuju anksioznije privrženima ($M = 15.27$, $SD = 5.91$) od muškaraca ($M = 11.92$, $SD = 4.66$) te u anksioznoj privrženosti procijenjenoj od strane partnera ($t = -7.42$, $df = 183$, $p < 0.001$, Cohenov $d = 0.54$), pri čemu muškarci procjenjuju svoje partnerice anksioznije privrženima ($M = 15.55$, $SD = 5.45$) od toga kako žene procjenjuju svoje partnere ($M = 11.89$, $SD = 5.17$). Što se tiče zadržavanja partnera, žene i muškarci statistički se značajno razlikuju u B-P ponašanjima ($t = 2.12$, $df = 184$, $p < 0.05$, Cohenov $d = 0.15$), pri čemu muškarci češće koriste B-P ponašanja ($M = 1.68$, $sd = 0.49$) nego žene ($M = 1.61$, $sd = 0.43$). Zatim su izračunati aktorski i partnerski efekti dimenzija privrženosti na domene zadržavanja i ukupno zadržavanje partnera. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 2. u nastavku.

Tablica 2. APIM rezultati za dimenzije privrženosti kao prediktore domena zadržavanja partnera i ukupnog zadržavanja partnera

Pred.	Krit.	r _p	r _{ce}	Hi-kvadrat test (χ ²)	Aktor efekt (β)		R ²	k	95% IP		Dijadni obrazac
					Ž→Ž M→M	Partner efekt (β) M→Ž Ž→M			Ž	GG	
Anks. SP	C-I B	.05	.40***	52.49***	.22** .36***	.11 .03	.06 .13	.60 .07	-29 -23	1.48 .37	Samo-aktorski i obrazac para Samo-aktorski
Anks. PP		.20**	.38***	50.15***	.08 .15*	.21** .16*	.05 .06	2.79 .98	-3.09 -4.3	8.66 2.39	Samo-aktorski i obrazac para NMO
Izbj. SP		.16*	.40***	2.92	.10 .17*	.04 .11	.01 .05	.42 .61	-1.30 -4.1	2.15 1.63	NMO Samo-aktorski i obrazac para
Izbj. SP		.16***	.40***	Ind. dyad	.13**	.07	.03	.54	-2.7	1.18	Samo-aktorski i obrazac para
Izbj. PP		.10	.40***	2.45	.13 .03	.00 .15*	.02 .02	-0.3 4.76	-1.08 -18.30	1.03 27.82	NMO NMO
Izbj. PP		.10***	.40***	Ind. dyad	.08	.07	.01	.84	-6.3	2.11	Samo-aktorski i obrazac para
Anks. SP	B-P B	.05	.50***	64.44***	.10 .27***	.04 .10	.01 .09	.47 .29	-1.40 -1.4	2.34 .73	NMO Samo-aktorski
Anks. PP		.20**	.49***	56.16***	.03 .11	.09 .10	.01 .03	3.55 .89	-17.98 -1.07	25.09 2.85	NMO NMO
Izbj. SP		.16*	.50***	8.91	-0.5 -0.4	.00 -0.4	.00 .00	-0.3 .91	-2.92 -4.46	2.85 6.28	NMO NMO
Izbj. PP		.09	.49***	8.99	-0.1 -1.0	-0.7 -0.2	0 .01	13.81 .16	-386.91 -1.31	414.53 1.63	NMO NMO
Anks. SP	OMR	.05	.45***	59.67***	.19** .35***	.08 .08	.04 .13	.55 .18	-5.0 -1.3	1.60 .50	Samo-aktorski i obrazac para Samo-aktorski
Anks. PP		.20**	.43***	51.58***	.06 .14	.17* .14	.04 .05	2.98 .94	-5.19 -5.3	11.14 2.41	NMO Samo-aktorski i obrazac para
Izbj. SP		.16*	.45***	3.88	.02 .06	.02 .03	0 .01	1.09 .48	-9.61 -2.36	11.78 3.31	NMO NMO
Izbj. PP		.10	.45***	4.54	.07 -0.5	-0.5 .06	.01 .01	-6.4 -1.23	-2.92 1.64	-5.54 3.08	NMO NMO

Pred-prediktor; Krit-kriterij; SP-samoprocjena; PP-procjena partnera; Anks-anksiozna privrženost; Izbj-izbjegavajuća privrženost; C-I B-ponašanja nanošenja štete; B-P B-ponašanja usmjerena na dobrobit; OMR-ukupno zadržavanje partnera; r_p-korelacija između M i Ž pred. varijable; r_{ce}-korelacija između pogrešaka M i Ž krit. varijable; β-stand. beta koef.; R²-koef. determinacije; Ind.dyad-nerazdvojiva dijada; k-omjer partnerskog i aktorskog efekta; IP-intervali pouzdanosti; DD-donja granica; GG-gornja granica; NMO-nije moguće odrediti; *p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

Dobiveni su značajni pozitivni aktorski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na C-I ponašanja kod žena i muškaraca, dok je za anksioznu privrženost procijenjenu od strane partnera dobiven značajan pozitivan aktorski efekt na C-I ponašanja samo kod muškaraca. Dakle, žene i muškarci koji sebe procjenjuju više anksiozno privrženima češće koriste C-I ponašanja zadržavanja partnera kao i muškarci koje su njihove partnerice procijenile više anksiozno privrženima. Nadalje, dobiveni su značajni pozitivni partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera na C-I ponašanja kod žena i muškaraca, dok partnerski efekti za samoprocijenjenu anksioznu privrženost nisu dobiveni. Drugim riječima, žene i muškarci koji su procijenili svoje partnere i partnerice više anksiozno privrženima češće koriste C-I ponašanja zadržavanja partnera.

Najčešći dijadni obrasci dobiveni za dimenzije privrženosti i C-I ponašanja su samo-aktorski i obrazac para. Najplauzibilniji dijadni obrazac za efekte samoprocijenjene anksiozne privrženosti na C-I ponašanja kod muškaraca je samo-aktorski, dok za efekte anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane partnerica na učestalost korištenja C-I ponašanja žena nije bilo moguće odrediti (NMO).

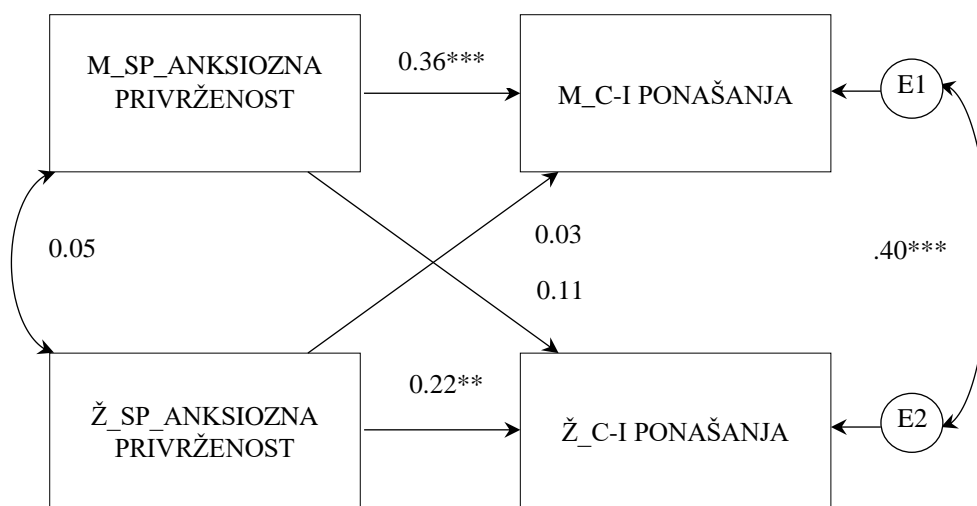
Nadalje, kada je riječ o B-P ponašanjima, dobiven je samo značajan pozitivan aktorski efekt samoprocijenjene anksiozne privrženosti na B-P ponašanja kod muškaraca. Drugim riječima, muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima češće koriste B-P ponašanja zadržavanja partnerice. U ovom slučaju najplauzibilniji je samo-aktorski dijadni obrazac.

Naposljetku, kada je riječ o ukupnom zadržavanju partnera, dobiven je značajan pozitivan aktorski efekt samoprocijenjene anksiozne privrženosti na ukupno zadržavanje partnera kod žena i muškaraca. Dakle, žene i muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima postižu veći rezultat na ukupnom zadržavanju partnera, odnosno češće koriste ponašanja zadržavanja partnera. Također, dobiven je značajan pozitivan partnerski efekt anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane njihovih partnerica na ukupno zadržavanje kod žena. Žene koje svoje partnere procjenjuju više anksiozno privrženima, postižu veći rezultat na ukupnom zadržavanju partnera.

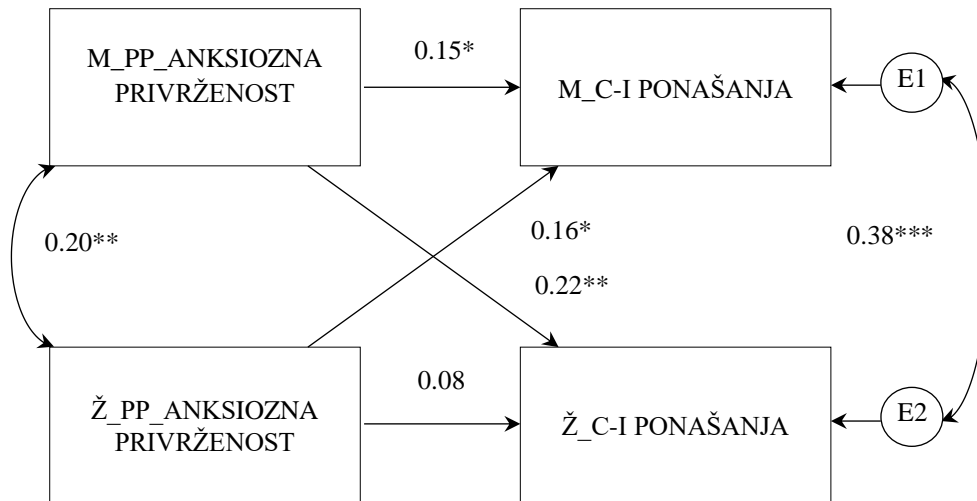
Najčešći dijadni obrasci dobiveni za anksioznu privrženost i ukupno zadržavanje partnera su samo-aktorski i obrazac para, pri čemu je najplauzibilniji obrazac za efekte samoprocijenjene anksiozne privrženosti muškaraca na njihovo ukupno zadržavanje samo-aktorski.

U nastavku su na Slici 1. prikazani aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na C-I ponašanja zadržavanja partnera kod muškaraca i žena, a na Slici 2. aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera na C-I ponašanja zadržavanja partnera kod muškaraca i žena. Navedeno je slikovno prikazano jer se jedan od efekata, aktorski efekt kod muškaraca, javlja i u samoprocjeni i u procjeni partnera.

Slika 1. Aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na C-I ponašanja zadržavanja partnera kod muškaraca i žena

Slika 2. Aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera/ice na C-I ponašanja zadržavanja partnera kod muškaraca i žena

Kao što se može vidjeti iz Slike 1. i Slike 2. efekt koji opstaje kroz samoprocjenu i procjenu partnera je aktorski efekt kod muškaraca.

Za izbjegavajuću je privrženost dobiveno da ne postoji statistički značajna razlika između žena i muškaraca, zbog čega su onda tretirani kao nerazdvojivi, odnosno kao nerazdvojive dijade. U tom slučaju moguće je postojanje samo jednog aktorskog i jednog partnerskog efekta. Dobiven je značajan pozitivan aktorski efekt samoprocijenjene izbjegavajuće privrženosti na C-I ponašanja. Žene i muškarci koji se procjenjuju više izbjegavajuće privrženima izvještavaju o češćem korištenju C-I ponašanja zadržavanja partnera. Dobiveni dijadni obrasci za odnos samoprocijenjene izbjegavajuće privrženosti i C-I ponašanja zadržavanja partnera su samo-aktorski obrazac i obrazac para. Navedeni efekt jedini je dobiveni za odnos izbjegavajuće privrženosti i domena zadržavanja partnera te ukupnog zadržavanja.

S obzirom da je većina efekata dobivena za anksioznu privrženost, provjereno je kakve efekte ona ima na kategorije zadržavanja partnera. Izračunati su aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti na kategorije zadržavanja partnera (direktno čuvanje, interseksualni negativni poticaji, pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja, intraseksualni negativni poticaji). Prvo su prikazani korelacije i deskriptivni podaci u Tablici 3. u nastavku, a zatim rezultati APIM-a. Prikazani su dobiveni rezultati samo za dvije od pet navedenih kategorija zadržavanja partnera jer su samo za dvije kategorije dobiveni značajni aktorski i partnerski efekti.

Tablica 3. Korelacije između dimenzija privrženosti i dviju kategorija zadržavanja partnera, njihovi deskriptivni podaci i Cronbach alpha

Varijabla	Ž				M			
	1	2	3	4	5	6	7	8
Ž								
1. Anks. SP	1							
2. Anks. PP	.40**	1						
3. Dir. čuvanje	.20**	.10	1					
4. Inters. neg. poticaji	.21**	.11	.62**	1				
M								
5. Anks. SP	.05	.34**	.15*	.08	1			
6. Anks. PP	.29**	.21**	.25**	.19**	.40**	1		
7. Dir. čuvanje	.00	.11	.39**	.23**	.33**	.19**	1	
8. Inters. neg. poticaji	.10	.19*	.38**	.40**	.34**	.19*	.57**	1
A	.87	.87	.68	.73	.81	.85	.70	.70
M	15.27	15.53	.58	.82	11.92	11.88	.50	.83
SD	5.91	5.45	.51	.49	4.66	5.17	.48	.49

SP-samoprocjena; PP-procjena partnera; Anks.-anksiozna privrženost; Dir. čuvanje-direktno čuvanje; Inters. neg. poticaji-interseksualni negativni poticaji; α -Cronbach alpha; M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Iz Tablice 3. je vidljivo kako su dobivene korelacije uglavnom niske do umjereno visoke (0.00-0.62), pri čemu su korelacije između kategorija zadržavanja partnera više nego ostale korelacije (0.57, 0.62).

Samoprocijenjene anksiozne privrženosti žena i muškaraca pozitivno su povezane s direktnim čuvanjem i interseksualnim negativnim poticajima, pri čemu je povezanost nešto malo veća kod muškaraca. Anksiozna privrženost žena procijenjena od strane njihovih partnera nije povezana s navedenim kategorijama zadržavanja, dok je anksiozna privrženost muškaraca procijenjena od strane njihovih partnerica pozitivno povezana s obje kategorije. Samoprocijenjene anksiozne privrženosti žena i muškaraca nisu povezane, a anksiozne privrženosti žena i muškaraca procijenjene od strane njihovih partnera pozitivno su povezane. Nadalje, samoprocijenjena privrženost žena nije povezana s ponašanjima direktnog čuvanja i interseksualnim negativnim poticajima kod muškaraca, dok je anksiozna privrženost žena procijenjena od strane njihovih partnera pozitivno povezana s interseksualnim negativnim poticajima kod muškaraca. Samoprocijenjena anksiozna privrženost muškaraca pozitivno je povezana s ponašanjima direktnog čuvanja kod žena, dok je anksiozna privrženost muškaraca procijenjena od strane njihovih partnerica pozitivno povezana s obje kategorije ponašanja zadržavanja kod žena.

Pouzdanosti dviju kategorija zadržavanja partnera su visoke te se kreću u rasponu od .68 do .73.

Kako bi se utvrdilo postoje li spolne razlike u navedenim dvjema kategorijama zadržavanja partnera kod žena i muškaraca, izračunati su t-testovi. Dobiveni podaci pokazuju kako se žene i muškarci razlikuju u učestalosti korištenja ponašanja direktnog čuvanja partnera/ice ($t = -2.14$, $df = 184$; $p < 0.05$, Cohenov $d = 0.14$), pri čemu žene češće koriste navedena ponašanja ($M = 0.58$, $sd = 0.51$) nego muškarci ($M = 0.50$, $sd = 0.48$).

Zatim su izračunati aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti na dvije kategorije zadržavanja partnera, direktno čuvanje i interpersonalne negativne poticaje. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 4. u nastavku.

Tablica 4. APIM rezultati za anksioznu privrženost kao prediktora dviju kategorija zadržavanja partnera

Pred.	Krit.	r _p	r _c	Hi-kvadrat test (χ^2)	Aktor efekt (β)		Partner efekt (β)	R ²	k	95% IP		Dijadni obrazac
					Ž→Ž	M→M				Ž	M	
Anks. SP	Direktno čuvanje	.05	.37***	52.041***	.20**	.33***	.14*	.06	.91	-.23	2.04	Obrazac para i samo-aktorski Samo-aktorski
Anks. PP	Direktno čuvanje	.20**	.35***	57.085***	.04	.18*	.24***	.07	6.1	-15.58	27.79	NMO Obrazac para i samo-aktorski
Anks. SP	Interseks. negativni poticaji	.05	.39***	53.562***	.20**	.34***	.07	.05	.45	-.50	1.40	Obrazac para i samo-aktorski Samo-aktorski
Anks. PP	Interseks. negativni poticaji	.20**	.37***	49.91***	.07	.16*	.18*	.04	2.85	-4.32	10.02	NMO Obrazac para i samo-aktorski

Pred.-prediktor; Krit.-kriterij; SP-samoprocjena; PP-procjena partnera; Anks.-anksiozna privrženost; r_p-korelacija između muške i ženske prediktorske varijable;

r_{ce}- korelacija između pogrešaka muške i ženske kriterijske varijable; Ž-žene; M-muškarci; β -standardizirani beta koeficijent; R²-koeficijent determinacija;

k-omjer partnerskog i aktorskog efekta; IP-intervali pouzdanosti; DD-donja granica; GG-gornja granica; NMO-nije moguće odrediti; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Dobiveni su značajni pozitivni aktorski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na direktno čuvanje kod žena i muškaraca. Dakle, žene i muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima češće koriste direktno čuvanje prilikom zadržavanja partnera, odnosno partnerice. Dalje, dobiven je značajan pozitivan partnerski efekt samoprocijenjene anksiozne privrženosti muškaraca na korištenje direktnog čuvanja kod žena. Žene čiji se partneri procjenjuju više anksiozno privrženima češće koriste direktno čuvanje.

Dobiven je značajan pozitivan aktorski efekt anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane njihovih partnerica na korištenje direktnog čuvanja kod muškaraca. Muškarci koje su partnerice procijenile više anksiozno privrženima češće koriste direktno čuvanje. Nadalje, dobiven je partnerski efekt anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane partnerica na korištenje direktnog čuvanja kod žena. Drugim riječima, žene koje su svoje partnere procijenile više anksiozno privrženima češće koriste direktno čuvanje.

Najčešći dijadni obrasci dobiveni kod anksiozne privrženosti i ponašanja direktnog čuvanja su obrazac para i samo-aktorski, pri čemu je za aktorski efekt samoprocijenjene anksiozne privrženosti na direktno čuvanje kod muškaraca najplauzibilniji samo aktorski obrazac, dok za partnerski efekt anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od partnerica na korištenje direktnog čuvanja kod žena nije moguće odrediti obrazac.

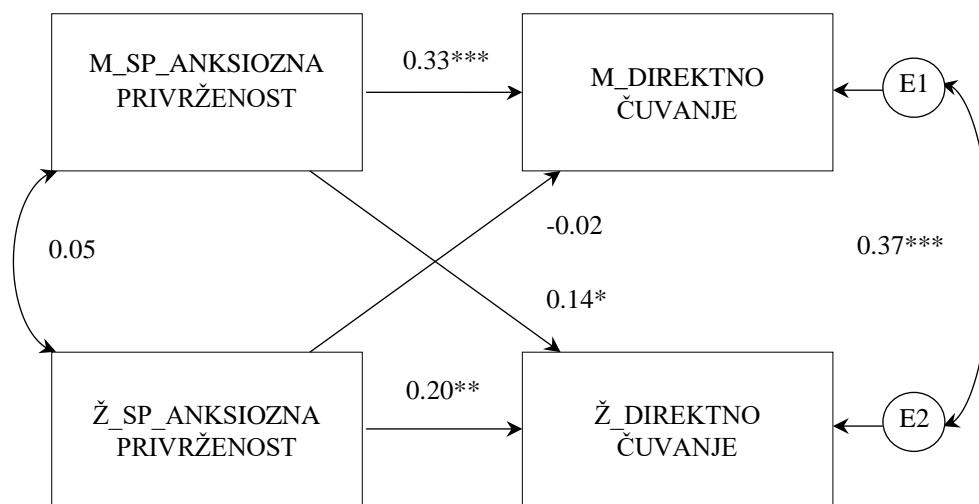
Dobiveni su značajni pozitivni aktorski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod žena i muškaraca. Žene i muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima češće koriste interseksualne negativne poticaje prilikom zadržavanja partnera, odnosno partnerica. Nadalje, dobiven je značajan pozitivan aktorski efekt anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane partnerica na korištenje interseksualnih negativnih poticaja. Muškarci koje su njihove partnerice procijenile više anksiozno privrženima češće koriste interseksualne negativne poticaje. Dobiveni su i partnerski efekti anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane partnerica na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod žena te anksiozne privrženosti žena procijenjene od strane partnera na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod muškaraca. Drugim riječima, žene koje su svoje partnere procijenile više anksiozno privrženima češće koriste interseksualne negativne

poticaje prilikom zadržavanja partnera kao i muškarci koji su svoje partnerice procijenili više anksiozno privrženima.

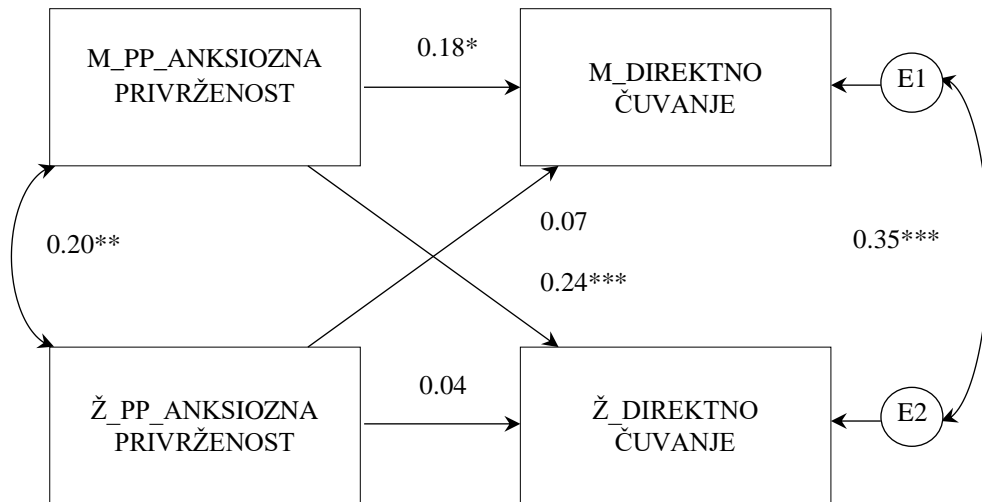
Najčešći dijadni obrasci dobiveni kod anksiozne privrženosti i interseksualnih negativnih poticaja su obrazac para i samo-aktorski, pri čemu je za efekt samoprocijenjene anksiozne privrženosti muškaraca na njihovo korištenje interseksualnih negativnih poticaja najplauzibilniji obrazac samo-aktorski, a za efekt anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane partnerica na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod žena nije moguće odrediti obrazac.

U nastavku su na Slici 3. prikazani aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na direktno čuvanje kod muškaraca i žena, a na Slici 4. aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera na direktno čuvanje kod muškaraca i žena. Na Slici 5. prikazani su aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod muškaraca i žena, a na Slici 6. aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod muškaraca i žena. Navedeno je prikazano zbog pojedinih efekata koji se javljaju i u samoprocjeni i procjeni partnera.

Slika 3. Aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na direktno čuvanje kod muškaraca i žena

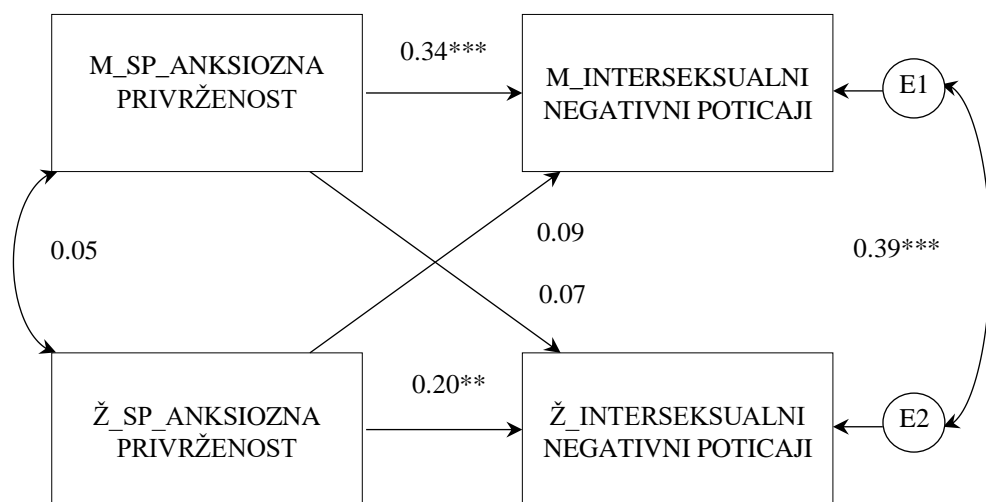

Slika 4. Aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera/ice na direktno čuvanje kod muškaraca i žena

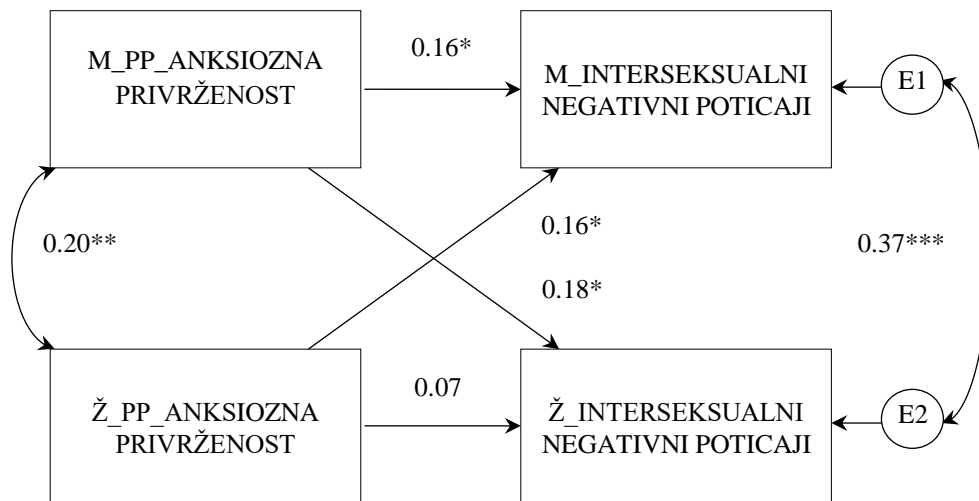

Kao što se može vidjeti iz Slike 3. i Slike 4. efekti koji opstaju kroz samoprocjenu i procjenu partnera su aktorski i partnerski efekt kod muškaraca.

Slika 5. Aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod muškaraca i žena

Slika 6. Aktorski i partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod žena i muškaraca

Kao što se može vidjeti iz Slike 5. i Slike 6. efekt koji opstaje kod samoprocjene i procjene partnera je aktorski efekt kod muškaraca.

4. RASPRAVA

Cilj je ovog istraživanja bio ispitati aktorske i partnerske efekte samoprocijenjenih i procijenjenih od strane romantičnih partnera dimenzija privrženosti (anksiozne i izbjegavajuće) na domene i kategorije zadržavanja partnera kao i na ukupno zadržavanje partnera. Očekivani su pozitivni aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene i procijenjene od strane partnera anksiozne privrženosti na domene i kategorije zadržavanja partnera te na ukupno zadržavanje. Drugim riječima, pretpostavka je bila da će osobe koje se procjenjuju više anksiozno privrženima i koje partner ili partnerica jednako takvima procjenjuje, izvještavati o češćem korištenju ponašanja zadržavanja partnera te da će osobe koje za partnera ili partnericu imaju više anksiozno privrženu osobu također izvještavati o češćem korištenju ponašanja zadržavanja partnera. S druge strane, očekivani su negativni aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene i procijenjene od strane partnera izbjegavajuće privrženosti na domene i kategorije zadržavanja partnera kao i na ukupno zadržavanje. Pretpostavljalo se da će osobe koje se procjenjuju više izbjegavajuće privrženima i koje partner ili partnerica jednako takvima procjenjuje, izvještavati o rjeđem korištenju ponašanja zadržavanja partnera te da će osobe koje za partnera ili partnericu imaju više izbjegavajuće privrženu osobu također izvještavati o rjeđem korištenju ponašanja zadržavanja partnera.

Navedene hipoteze djelomično su potvrđene. Uglavnom su potvrđene za anksioznu privrženost, dok za izbjegavajuću privrženost nisu dobiveni rezultati u skladu s pretpostavljenim hipotezama. Štoviše, za izbjegavajuću privrženost dobiveno je jako malo značajnih efekata pri čemu su u suprotnom smjeru od očekivanog. Aktorski efekti većinom su dobiveni kod samoprocijenjenih dimenzija privrženosti, dok su partnerski efekti većinom dobiveni kod procjena partnera, što treba uzeti u obzir zbog moguće varijance metode koja se javlja u slučaju istog procjenjivača, odnosno u slučaju kada ista osoba procjenjuje nezavisnu i zavisnu varijablu. Moguće je da je vrijednost tako dobivenih aktorskih i partnerskih efekata veća od stvarne, odnosno od vrijednosti efekata koje se dobivaju u slučaju različitih procjenjivača (Orth, 2013). Dobiveni rezultati ne mogu se u potpunosti usporediti s rezultatima dosadašnjih istraživanja koja su se bavila ovom problematikom. Mogu se uspoređivati samo glede samoprocjena i aktorskih efekata s obzirom da dosadašnja istraživanja, prema saznanjima, nisu uključivala procjene partnerove privrženosti i partnerske efekte privrženosti na zadržavanje partnera.

Prvo su ispitani efekti privrženosti na domene zadržavanja partnera, C-I i B-P te na ukupno zadržavanje. Dobiveni su značajni pozitivni aktorski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na korištenje C-I ponašanja kod žena i muškaraca. Dakle, žene i muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima izvještavaju o češćem korištenju C-I ponašanja zadržavanja. Ono što valja naglasiti jest da dobiveni aktorski efekt muškaraca opstaje kada se radi o procjeni partnera, odnosno dobiveno je da muškarci koje su partnerice procijenile anksioznije privrženima češće koriste C-I ponašanja. Aktorski efekt anksiozne privrženosti na korištenje C-I ponašanja kod muškaraca može se stoga smatrati pouzdanijim jer se javlja i u samoprocjeni i u procjeni partnera, dok to nije slučaj kod žena. Dobiveni rezultati u skladu su s onima koje su dobili Barbaro i suradnici (2016; 2017). Ono što je karakteristično za anksiozno privržene osobe je trajni strah da će ih partner/ica napustiti (Barbaro i sur., 2016), odnosno osjetljivost na moguće znakove odbijanja ili napuštanja (Mikulincer i Shaver, 2007). Stoga su anksiozno privržene osobe sklone korištenju kontrolirajućih ponašanja (Mikulincer i Shaver, 2007). Korištenje C-I ponašanja, odnosno negativnih partneru/ici usmjerenih ponašanja služi im i za izmamljivanje podrške i ulaganja od strane partnera (Shaver i Mikulincer, 2008). Osim toga, takva ponašanja mogu im poslužiti kao način pobuđivanja krivnje kod partnera/ice kako bi od njega/nje dobili željenu bliskost (Overall i sur., 2014). Sve navedeno može se ostvariti korištenjem nekih od C-I ponašanja, poput primjerice direktnog čuvanja (provjeravanja partnera/ice, prikrivanja i sl.) i emocionalnim manipuliranjem kojim se može izazvati osjećaj krivnje kod partnera/ice i posljedično zadobiti željena pažnja i briga. Međutim, korištenje C-I ponašanja može imati negativne posljedice za osobu kojoj su ta ponašanja usmjerena. Zbog toga se navedena ponašanja smatraju visoko rizičnima (Miner, Starratt i Shackelford, 2009). Na primjer, korištenje takvih ponašanja od strane muškarca može dovesti do smanjenog samopoštovanja kod partnerice (McKibbin i sur., 2007). Nadalje, dobiveni su značajni pozitivni partnerski efekti anksiozne privrženosti procijenjene od strane partnera/ica na korištenje C-I ponašanja kod žena i muškaraca. Drugim riječima, dobiveni rezultati upućuju na to da žene koje su svoje partnere procijenile više anksiozno privrženima češće koriste C-I ponašanja zadržavanja kao i muškarci koji su svoje partnerice procijenili više anksiozno privrženima. Dobiveni rezultati mogu se objasniti na sljedeći način. Anksiozne osobe imaju potrebu biti u neposrednoj blizini partnera/ice što je više moguće (Cassidy, 2000), što se može zadovoljiti time da njihovi partneri/ice provode što više vremena s njima, a to je pak moguće postići korištenjem primjerice taktike monopoliziranja vremena koja je u okviru C-I ponašanja, točnije

u okviru kategorije direktno čuvanje. Nadalje, kako bi smanjili njihovu anksioznost i sumnjičavost oko mogućih znakova nevjere (Kruger i sur., 2013), partneri/ice anksiozno privrženih osoba mogu koristiti pojedina C-I ponašanja, kao što su emocionalno manipuliranje i derogiranje suparnika. Emocionalnim manipuliranjem (npr. govoreći da bez njega/nje ne mogu živjeti i sl.) davali bi do znanja anksiozno privrženoj osobi da nisu zainteresirani u suprotan spol ili raskid veze. Osim toga, mogu derogirati suprotan spol, odnosno suparnike/ice i na taj način razuvjeriti anksiozno privrženog partnera/icu oko mogućeg počinjenja nevjere. Međutim, korištenje C-I ponašanja može se shvatiti i kao način kažnjavanja anksiozno privrženog partnera ili partnerice zbog njihove pretjerane sumnjičavosti. Na primjer, osoba može namjerno ne voditi svog anksiozno privrženog partnera ili partnericu na neka mjesta (npr. zabave), može namjerno početi „flertati“ sa suprotnim spolom pred partnerom ili partnericom ili pak derogirati partnera/icu pred drugima. Sve su to ponašanja koja se ubrajaju u domenu C-I, a koja se mogu koristiti za kažnjavanje anksiozno privrženog partnera/ice. Međutim, valja naglasiti da su dobiveni partnerski efekti možda zasićeni varijantom metode (Orth, 2013) s obzirom da se javljaju samo u slučaju procjene partnere.

Za odnos izbjegavajuće privrženosti i korištenja C-I ponašanja dobiveni su rezultati koji nisu u skladu s onima iz dosadašnjih istraživanja. Prije svega, treba naglasiti kako su žene i muškarci u ovom slučaju tretirani kao nerazdvojiva dijada u APIM modelu, što bi značilo da ih se ne tretira kao dvoje odvojenih pojedinaca već kao jedno pa stoga može postojati samo jedan aktorski i jedan partnerski efekt. Kada su tretirani na taj način, dobiven je značajan pozitivan aktorski efekt samoprocijenjene izbjegavajuće privrženosti na korištenje C-I ponašanja. To bi značilo da žene i muškarci koji se procjenjuju više izbjegavajuće privrženima češće koriste C-I ponašanja, što nije u skladu s onime što su dobili Barbaro i suradnici (2016; 2017). S obzirom da je karakteristika izbjegavajuće privrženih osoba sklonost nezavisnosti i izbjegavanje bliskosti s partnerom/icom (Cassidy, 2000) te ne pridavanje pažnje mogućim znakovima nevjere partnera/ice (Kruger i sur., 2013), za očekivati je da će onda takve osobe rjeđe koristiti ponašanja zadržavanja partnera. Nisu motivirane kao anksiozne osobe za zadržavanjem. Stoga je dobiveni rezultat za izbjegavajuću privrženost i korištenje C-I ponašanja u potpunosti različit od pretpostavljenog. Ipak, dobiveni rezultat moguće je objasniti time da korištenjem C-I ponašanja izbjegavajuće osobe kompenziraju emocionalnu i fizičku udaljenost kojoj su sklone. To je moguće ostvariti primjerice korištenjem taktika iz kategorije direktnog čuvanja, poput prikrivanja partnera, monopoliziranja vremena i slično.

Nadalje, za B-P ponašanja dobiven je samo značajan pozitivan efekt samoprocijenjene anksiozne privrženosti na korištenje B-P ponašanja kod muškaraca. Muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima izvještavaju o češćem korištenju B-P ponašanja zadržavanja partnerice. Dobiveni rezultat u skladu je s onim koji su dobili Barbaro i suradnici (2016; 2017). Međutim, u njihovu istraživanju dobiveno je i da žene koje su više anksiozno privržene češće koriste B-P ponašanja zadržavanja. Navedena razlika u dobivenim rezultatima može se donekle objasniti time da je u ovom istraživanju dobivena statistički značajna razlika u frekvenciji korištenja B-P ponašanja između žena i muškaraca, pri čemu muškarci češće nego žene koriste navedena ponašanja. Jedno od mogućih objašnjenja za ovaj rezultat leži u takozvanoj partnerskoj vrijednosti žena. Žene su u ovom uzorku većinom mlađe dobi, što čini jednu od komponenti njihove partnerske vrijednosti, uz fizičku privlačnost (Miner, Starratt i Shackelford, 2009). U istraživanju koje su proveli Miner, Starratt i Shackelford (2009) dobiveno je da je ženska partnerska vrijednost prediktor korištenja pozitivnih poticaja od strane muškaraca, poput prikazivanja resursa odvođenjem partnerice u lijepi restoran (Buss, Shackelford i McKibbin, 2008). Također, muškarci koji su sudjelovali u ovom istraživanju većinom su zaposleni, iz čega se može zaključiti da posjeduju određene resurse koje bi mogli pokazati partnerici. Štoviše, korištenjem B-P ponašanja zadržavanja mogu osnažiti emocionalnu bliskost s partnericom i kompenzirati korištenje C-I ponašanja (Barbaro i sur., 2017). Navedeno je jedno od mogućih objašnjenja dobivenog rezultata. Međutim, s obzirom da aktorski efekt nije potvrđen i u procjeni partnera, čini se manje pouzdanim.

I naposljetku, za ukupno zadržavanje partnera dobiveni su značajni pozitivni aktorski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na ukupno zadržavanje. Žene i muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima postižu veći rezultat na ukupnom zadržavanju, odnosno češće koriste ponašanja zadržavanja, što je u skladu s literaturom. Anksiozno privržene osobe sklone su korištenju ponašanja zadržavanja jer su osjetljivije na moguće znakove nevjere partnera/ice (Kruger i sur., 2013) pa korištenjem različitih ponašanja zadržavanja nastoje smanjiti vjerojatnost da će ih partner ili partnerica prevariti ili raskinuti vezu. Međutim, dobiveni aktorski efekti ne javljaju se i u procjeni partnera pa treba uzeti u obzir da su moguće zasićeni varijantom metode. Dobiven je i partnerski efekt anksiozne privrženosti muškaraca procijenjene od strane njihovih partnerica na ukupno zadržavanje partnera kod žena. Drugim riječima, žene koje svoje partnere procjenjuju više anksiozno privrženima češće koriste ponašanja zadržavanja partnera. Može se pretpostaviti da su žene svoje partnere procijenile više

anksiozno privrženima jer su percipirale njihovu osjetljivost na potencijalne znakove nevjere i ljubomoru pa su nastojale ponašanjima zadržavanja smanjiti njihovu ljubomoru i sumnjičavost. S druge strane, moguće je i da su ih korištenjem ponašanja zadržavanja nastojale i kazniti, što je već prethodno spomenuto i objašnjeno u okviru C-I ponašanja.

S obzirom da je većina efekata dobivena za anksioznu privrženost, provjereno je kakve efekte ona ima na kategorije zadržavanja partnera. Dobiveni su značajni efekti anksiozne privrženosti na dvije kategorije zadržavanja, direktno čuvanje i interpersonalne negativne poticaje. Za direktno čuvanje dobiveni su značajni pozitivni aktorski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na direktno čuvanje kod žena i muškaraca, pri čemu dobiveni aktorski efekt kod muškaraca opstaje i u procjeni partnera. Dakle, žene i muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima izvještavaju o češćem korištenju direktnog čuvanja prilikom zadržavanja partnera. U tu kategoriju pripadaju tri taktike ponašanja, a to su opreznost (npr. zvanje partnera/ice kako bi se provjerilo je li tamo gdje je rekao/la da će biti), monopoliziranje vremena (npr. inzistiranje na tome da partner/ica provodi svo svoje slobodno vrijeme s osobom) i prikrivanje (npr. ne odvođenje partnera/ice na zabavu gdje će biti pripadnika suprotnog spola) (Buss, Shackelford i McKibbin, 2008). Dobivene rezultate moguće je objasniti na sljedeći način. Žene direktnim čuvanjem nastoje zadržati resurse koje njihovi partneri imaju. Kao što je već prethodno spomenuto, može se očekivati da muškarci posjeduju određene resurse s obzirom da je većina njih zaposlena. Posjedovanje resursa čini muškarce visoko vrijednim partnerima (Buss i Shackelford, 1997). Kada se gleda s aspekta muškaraca, oni direktnim čuvanjem nastoje smanjiti kontakt partnerica s drugim muškarcima, što je moguće ostvariti upotrebom gore navedenih triju taktika. U cilju im je da smanje njihov kontakt s drugim muškarcima s obzirom da su partnerice mlađe dobi, a vjerojatno i fizički privlačne. Dobiven je i značajan pozitivan partnerski efekt anksiozne privrženosti muškaraca na korištenje direktnog čuvanja kod žena. Žene koje za partnera imaju više anksiozno privrženou osobu češće koriste direktno čuvanje. Navedeni partnerski efekt dobiven je u samoprocjeni i procjeni partnera, što ga čini pouzdanijim. Moguće je da žene na ovaj način, korištenjem pojedinih taktika direktnog čuvanja, nastoje uzvratiti svojim partnerima, odnosno kazniti ih za pretjeranu sumnjičavost i ljubomoru. To mogu činiti primjerice učestalim zvanjem i provjeravanjem partnera i/ili ne odvođenjem partnera sa sobom na zabavu, a to su sve ponašanja koja se ubrajaju u direktno čuvanje. S druge strane, navedeno se može gledati i na drugi, pozitivniji način, a to je da korištenjem takvih taktika donekle zadovoljavaju potrebe anksiozno privrženih partnera. Jedna takva potreba

anksiozno privrženih osoba je da im partner/ica bude što više u neposrednoj blizini. Navedeno je moguće ostvariti direktnim čuvanjem, točnije korištenjem taktike monopoliziranja vremena kojom osoba svoje slobodno vrijeme što više provodi s partnerom.

Za interseksualne negativne poticaje dobiveni su značajni pozitivni aktorski efekti samoprocijenjene anksiozne privrženosti na korištenje interseksualnih negativnih poticaja kod žena i muškaraca, pri čemu dobiveni aktorski efekt kod muškaraca opstaje i u procjeni partnera. Žene i muškarci koji se procjenjuju više anksiozno privrženima izvještavaju o češćem korištenju interseksualnih negativnih poticaja. Žene i muškarci nastoje zadržati svoje partnere, odnosno partnerice primjerice emocionalnim manipuliranjem (izjavljivanjem da bez njega/nje ne mogu živjeti), derogiranjem suparnika (govorenjem loše o potencijalnom suparniku/ici), kažnjavanjem partnerovih/partneričinih znakova nevjere (osoba se ljuti ako joj partner/ica očijuka s drugom osobom), a sve su to ponašanja koja su u sklopu interseksualnih negativnih poticaja (Buss, Shackelford i McKibbin, 2008). Osim toga, dobiveni su partnerski efekti anksiozne privrženosti žena i muškaraca procijenjene od strane njihovih partnera/ica na korištenje interseksualnih negativnih poticaja. Žene i muškarci koji su svoje partnere, odnosno partnerice procijenili više anksiozno privrženima izvještavaju o češćem korištenju interseksualnih negativnih poticaja. Ovakav rezultat može se objasniti slično kao i prethodni za direktno čuvanje. Naime, interseksualnim negativnim poticajima osoba može na neki način kažnjavati partnera/icu za pretjeranu sumnjičavost i ljubomoru. To je moguće induciranjem ljubomore kod partnera/ice namjernim očijukanjem s nekime i/ili prijećenjem partneru/ici da će ga/ju ostaviti. S druge strane, korištenje emocionalne manipulacije, derogiranja suparnika/ica i manipuliranja privrženošću (npr. osoba zaprosi partnera/icu) može imati pozitivniji efekt, ublažavanjem anksioznosti i ljubomore kod partnera/ice. Međutim, treba naglasiti da su dobiveni partnerski efekti moguće zasićeni varijantom metode (Orth, 2013).

Zaključno, gotovo svi značajni efekti dobiveni su za dimenziju anksiozne privrženosti, dok je za izbjegavajuću dobiven svega jedan značajan (kada se ispitanici tretiraju kao nerazdvojiva dijada) i u suprotnom smjeru od očekivanog. Najviše je efekata dobiveno u slučaju anksiozne privrženosti i C-I ponašanja zadržavanja te dviju kategorija, direktnog čuvanja i interseksualnih negativnih poticaja koje se ubrajaju u domenu C-I ponašanja. Dakle, efekti anksiozne privrženosti dobiveni su za ponašanja zadržavanja koja se smatraju negativnima, odnosno nanose štetu osobi kojoj su usmjerena, iako je gore objašnjeno kako se u pojedinim slučajevima mogu gledati i iz pozitivnijeg aspekta. Nadalje, većina partnerskih efekata

dobivena je u procjeni partnera, što treba uzeti u obzir zbog moguće varijance metode koja se javlja u slučaju istog procjenjivača (Orth, 2013). Osim toga, dobiveni rezultati u procjeni partnera govore u prilog vidljivosti ponašanja pa se može smatrati kako su pojedine karakteristike anksiozno privrženog partnera/ice vidljive drugom partneru/ici. Kada se uspoređuje s izbjegavajućom privrženosti po pitanju vidljivosti, onda se može reći da je anksiozna privrženost vidljivija na van, iako ponekad može biti dvosmisleno percipirana pa je to mogući razlog tome da partnerski efekti nisu u svim slučajevima dobiveni. Posebno valja istaknuti efekte anksiozne privrženosti na zadržavanje partnera koji su pouzdaniji, odnosno potvrđeni i kroz samoprocjenu i procjenu partnera, a to je slučaj kod C-I ponašanja, direktnog čuvanja i interseksualnih negativnih poticaja. Moguće je da je tome tako zbog intenziteta i negativnog sadržaja takvih ponašanja pa i mogućih negativnih posljedica za osobu kojoj su usmjerena.

Kada je riječ o metodološkim nedostacima provedenog istraživanja, jedan od njih je taj da je ovo istraživanje u sklopu većeg projekta kojim se nastojalo ispitati više različitih karakteristika i ishoda u okviru romantičnih odnosa pa su stoga ispitanici rješavali poveći broj upitnika, a ne samo one koji se tiču privrženosti i zadržavanja partnera, što je samo ispunjavanje učinilo dugotrajnijim i zamornijim, odnosno rezultiralo manjim interesom za rješavanjem kod ispitanika kako su se približavali kraju ispunjavanja. Nadalje, za ispitivanje privrženosti korišten je Collinsov upitnik, odnosno Revidirana skala privrženosti kod odraslih (RAAS) koja originalno ne mjeri izbjegavajuću i anksioznu privrženost u okviru romantičnih odnosa. Alternativno bodovanje uključuje te dvije dimenzije, pri čemu je dimenzija anksioznosti jednaka i u originalnom i u alternativnom slučaju, dok je dimenzija izbjegavanja kod alternativnog bodovanja dobivena zbrajanjem čestica iz dviju dimenzija koje čine originalno bodovanje. Navedeno se može smatrati jednim od mogućih razloga dobivenih lošijih rezultata za izbjegavajuću privrženost i zadržavanje partnera u ovom istraživanju, odnosno za dobivanje manje značajnih efekata od očekivanog. Osim toga, mogući razlog je i asortativno uparivanje po izbjegavajućoj privrženosti kod ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju.

Jedna od prednosti ovog istraživanja jest razmatranje odnosa privrženosti i zadržavanja partnera u okviru aktorskih i partnerskih efekata, što prema saznanjima do sada nije na taj način istraženo te čini svojevrsan doprinos. Nadalje, istraživanje je za razliku od dosadašnjih uključivalo partnerske procjene privrženosti, što doprinosi pouzdanosti rezultata, posebice kada je riječ o efektima koji se javljaju u samoprocjeni i procjeni partnera, odnosno smanjuje

problem varijance metode koji je prisutan u dosadašnjim istraživanjima koja su uključivala samo samoprocjene privrženosti. Ovo istraživanje uistinu pokazuje kako anksiozna privrženost ima efekta na zadržavanje partnera, posebice kada je riječ o korištenju negativnih ponašanja, C-I i dvjema pripadajućim kategorijama, direktnom čuvanju i interseksualnim negativnim poticajima.

Buduća istraživanja bi trebala koristiti valjaniji upitnik privrženosti koji originalno mjeri anksioznu i izbjegavajuću privrženost u romantičnim odnosima, kao što je primjerice Inventar iskustava u bliskim odnosima (Brennan, Clark i Shaver, 1998). Osim toga, valjalo bi ispitati kakav efekt sigurna privrženost ima na korištenje različitih ponašanja zadržavanja partnera, što prema saznanjima do sada nije ispitano. Nadalje, u obzir bi valjalo uzeti i pojedine sociodemografske varijable poput dobi, fizičke atraktivnosti i statusa (prihoda), koje se pokazuju bitnima kada je riječ o zadržavanju partnera pa ih se stoga može smatrati moderatorskima. Nadalje, valjalo bi u obzir uzeti i duljinu trajanja veze kako bi se vidjelo ima li ona kakvog efekta na korištenje zadržavanja partnera.

5. ZAKLJUČAK

Ovim istraživanjem ispitivan je odnos između dimenzija privrženosti i zadržavanja partnera u romantičnim vezama u okviru APIM modela. Dobiveni su značajni efekti anksiozne privrženosti na domene i kategorije zadržavanja te na ukupno zadržavanje, pri čemu se efekti na korištenje C-I ponašanja, direktnog čuvanja i interpersonalnih negativnih poticaja mogu smatrati pouzdanijima od ostalih, s obzirom da su potvrđeni u samoprocjeni i procjeni partnera. Dakle, čini se kako anksiozna privrženost ima najviše efekta na takozvana negativna ponašanja zadržavanja partnera, što je moguće zbog same jačine i mogućih posljedica po osobu kojoj su ta ponašanja namijenjena, kao i zbog samog negativnog sadržaja. S druge strane, za izbjegavajuću privrženost dobiveni su slabiji rezultati, što je dijelom moguće i zbog asortativnog uparivanja ispitanika po navedenoj privrženosti, a dijelom i zbog korištenog upitnika za mjerenje privrženosti koji originalno ne ispituje izbjegavajuću privrženost.

Ovo istraživanje predstavlja svojevrstan doprinos području razumijevanja romantičnih odnosa, posebice kada je riječ o odnosu privrženosti i zadržavanja partnera, jer pruža pogled na taj odnos iz okvira aktorskih i partnerskih efekata te uključuje partnerske procjene privrženosti, što je novina u odnosu na dosadašnja istraživanja. U budućim istraživanjima valjalo bi uključiti pojedine sociodemografske varijable poput dobi, fizičke atraktivnosti i statusa (prihoda) i ispitati njihovu moderatorsku ulogu, kao i uzeti u obzir duljinu trajanja veze i vidjeti može li se ona dovesti u vezi s korištenjem pojedinih ponašanja zadržavanja partnera.

LITERATURA

- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E. i Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Barbaro, N., Pham, M. N., Shackelford, T. K., i Zeigler-Hill, V. (2016). Insecure romantic attachment dimensions and frequency of mate retention behaviors. *Personal Relationships*, 23(3), 605-618.
- Barbaro, N., Sela, Y., Atari, M., Shackelford, T. K., i Zeigler-Hill, V. (2017). Romantic attachment and mate retention behavior: The mediating role of perceived risk of partner infidelity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(3), 940-956.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147-178.
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Bettencourt, B.A. i Miller, N. (1996). Gender differences in aggression as a function of provocation: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 119, 422-447.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Loss*. New York, NY: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664-678.
- Brennan, K.A., Clarke, C.L. i Shaver, P.R. (1998). Self-report measures of adult attachment: An Integrative overview. U J.A. Simpson i W. S. Rholes (Ur.), *Attachment Theory and Close Relationships* (str. 46-76), New York: Guilford Press.
- Buss, D.M. i Shackelford, T.K. (1997). From vigilance to violence: mate retention tactics in married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(2), 346-361.
- Buss, D.M. (1988). From vigilance to violence: Tactics of mate retention in American undergraduates. *Ethology and Sociobiology*, 9, 291-317.
- Buss, D.M. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 culture. *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 1-49.

- Buss, D.M., Shackelford, T.K. i McKibbin, W.F. (2008). The Mate Retention Inventory – Short Form (MRI-SF). *Personality and Individual Differences*, 44, 322-334.
- Cassidy, J. (2000). Adult romantic attachments: A developmental perspectives on individual differences. *Review of General Psychology*, 4, 111-131.
- Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 810–832.
- Collins, N.L. i Read, S.J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-663.
- Cook, W.L. i Kenny, D.A. (2005). The actor-partner interdependence model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29 (2), 101-109.
- Cooper, M. L., Pioli, M., Levitt, A., Talley, A. E., Micheas, L. i Collins, N. (2006). Attachment styles, sex motives, and sexual behavior: Evidence for gender-specific expressions of attachment dynamics. U M. Mikulincer i G. S. Goodman (Ur.), *Dynamics of Romantic Love* (pp.243-274). New York: Guilford Press.
- Daly, M., Wilson, M. i Weghorst, J. (1982). Male sexual jealousy. *Ethology and Sociobiology*, 3, 11-27.
- Dykas, M. J. i Cassidy, J. (2011). Attachment and the processing of social information across the life span: Theory and evidence. *Psychological Bulletin*, 137, 19–46.
- Edelstein, R. S., i Shaver, P. R. (2004). Avoidant attachment: Exploration of an oxymoron. *Handbook of Closeness and Intimacy*, 39, 7-412.
- Fraley, R.C. i Waller, N.G. (1998). Adult attachment patterns: A test of the typological model. U J.A. Simpson i W.S. Rholes (Ur.), *Attachment Theory and Close Relationships* (str. 249-279). New York: Guilford Press.
- Fraley, R. C. i Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4, 132–154.

- Geary, D.C. (1998). *Male, female: The evolution of human sex differences*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Hazan, C., i Diamond, L. M. (2000). The place of attachment in human mating. *Review of General Psychology*, 4(2), 186-204.
- Hazan, C. i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511.
- Kashy, D.A. i Kenny, D.A. (2000). The analysis of data from dyads and groups. U H.T. Reis i C.M. Judd (Ur.), *Handbook of Research Methods In Social Psychology* (str. 451-477). New York: Cambridge University Press.
- Kelley, H. H., Holmes, J. G., Kerr, N. L., Reis, H. T., Rusbult, C. E. i Van Lange, P. A. (2003). *An atlas of interpersonal situations*. New York: Cambridge University Press.
- Kenny, D. A. i Cook, W. (1999). Partner effects in relationship research: Conceptual issues, analytic difficulties, and illustrations. *Personal Relationships*, 6(4), 433-448.
- Kenny, D. A. i Ledermann, T. (2010). Detecting, measuring, and testing dyadic patterns in the actor–partner interdependence model. *Journal of Family Psychology*, 24(3), 359.
- Kenny, D. A., Kashy, D. A. i Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York; Guilford Press.
- Kim, K. J., Feeney, B. C. i Jakubiak, B. K. (2017). Touch reduces romantic jealousy in the anxiously attached. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(7), 1019-1041.
- Kruger, D. J., Fisher, M. L., Edelstein, R. S., Chopik, W. J., Fitzgerald, C. J. i Strout, S. L. (2013). Was that cheating? Perceptions vary by sex, attachment anxiety, and behavior. *Evolutionary Psychology*, 11(1), 159-171.
- McKibbin, W.F., Goetz, A.T., Shackelford, T.K., Schipper, L.D., Starratt, V.G. i Stewart-Williams, S. (2007). Why do men insult their intimate partners? *Personality and Individual Differences*, 43, 231-241.
- Mikulincer, M. i Shaver, P.R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure dynamics and change*. New York: Guilford Press.

- Miner, E. J., Starratt, V. G., i Shackelford, T. K. (2009). It's not all about her: Men's mate value and mate retention. *Personality and Individual Differences*, 47(3), 214-218.
- Orth, U. (2013). How large are actor and partner effects of personality on relationship satisfaction? The importance of controlling of shared method variance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(10), 1359-1372.
- Overall, N. C., Girme, Y. U., Lemay, E. P., Jr. i Hammond, M. T. (2014). Attachment anxiety and reactions to relationship threat: The benefits and costs of inducing guilt in romantic partners. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106, 235–256.
- Rholes, S. W. i Simpson, J. A. (2004). Attachment theory: Basic concepts and contemporary questions. U S. W. Rholes i J. A. Simpson (Ur.), *Adult attachment: Theory, Research and Clinical Implications* (str. 3-14). New York: Guilford Press.
- Schachner, D. A. i Shaver, P. R. (2004). Attachment dimensions and motives for sex. *Personal Relationships*, 11, 179–195.
- Schmitt, D. P. i Buss, D. M. (1996). Strategic self-promotion and competitor derogation: sex and context effects on the perceived effectiveness of mate attraction tactics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1185.
- Sharpsteen, D. J. i Kirkpatrick, L. A. (1997). Romantic jealousy and adult romantic attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(3), 627.
- Shaver, P. i Mikulincer, M. (2008). Adult attachment and cognitive and affective reactions to positive and negative events. *Social and Personality Psychology Compass*, 2, 1844–1865.
- Simpson, J.A. i Belsky, J. (2008). Attachment theory within a modern evolutionary framework. U P. R. Shaver i J. Cassidy (Ur.), *Handbook of attachment: Theory, Research and Clinical Applications* (2. izdanje, str. 131–157). New York: Guilford Press.
- Singh, D. (1993). Adaptive significance of female physical attractiveness: role of waist-to-hip ratio. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 293-307.